Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 60 (9556). • 1989 йил 27 март • душанба • Баҳоси 3 тийин.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ СИЁСИЙ БЮРОСИДА

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг 23 март куни бўлиб ўтган мажлисида КПСС Марказий Комитети 1989 йил март пленумининг қарорларидан келиб чиқадиган амалий масалалар муҳокама этилди ҳамда уларни бажариш борасида партия, совет ва хўжалик органларининг конкрет вазифалари белгиланди.

Марказий Комитет Сиёсий бюроси СССР Министрлар Советининг аҳолига солиқ солиш тартиби ва миқдорларини қисман ўзгартириш тўғрисидаги таклифларини муҳокама қилди. Шундай қилиш социал адолат принципига мос бўлиб тушади. Солиқ ислоҳотини амалга оширишга киришиш мақсадга мувофиқ деб топилди, бундан кузатилган пировард мақсад гражданларнинг даромадларидан универсал тарзда солиқ олишга, аҳолининг кам ҳақ тўланадиган группалари иш ҳақидан солиқни камайтиришга ва меҳнаткашларнинг катта даромад оладиган категорияларига солиқни оширишга ўтишдан иборатдир. Ушбу масалани тайёрлаш ва Сиёсий бюрода муҳокама қилишда умумиқтисодий идораларнинг мутахассислари ҳамда раҳбарлари, шунингдек С. А. Шалаев, В. Н. Кудрявцев, Л. И. Абалкин, А. Г. Аганбегян, Е. М. Примаков ва бошқа ўртоқлар иштирок этдилар. Аҳолига солиқ солиш тартиби ва миқдорларини ўзгартириш тўғрисидаги лойиҳани жамоатчиликнинг муҳокама этиши учун матбуотда эълон қилиш назарда тутилмоқда.

Мажлисда ҳисоб техникаси воситаларини яратиш ва ишлаб чиқариш программалари қандай амалга оширилаётганлиги кўриб чиқилди. Масалани муҳокама қилишда бош конструкторлар, бир қанча корхоналарнинг, ташкилотлар ва илмий марказларнинг раҳбарлари қатнашдилар. Ана шу воситаларни ишлаб чиқиш, тайёрлаш ва қўлланиш масалалари мамлакатнинг ортиб бораётган эҳтиёжларини ва илм-фан ютуқларини ҳисобга олиб анча изчил ва зўр ғайрат билан ҳал этила бошланганлиги қайд этиб ўтилди. Бу эса мамлакатни информатизациялаш учун ҳаётий муҳим бўлган муаммоларни, яъни замонавий супер ЭҲМ ва шахсий ЭҲМларни, программалар билан таъминлаш системасини яратиш муаммоларини амалга оширишга киришиш, таълим системасини компьютерлаштира бошлаш имконини берди.

Айни вақтда ушбу тематика бўйича ишларни жадаллаштириш, истиқболни назарда тутиб уларни комплекс амалга ошириш зарурлиги қайд этиб ўтилди. Халқ хўжалигида ҳисоб техникаси воситалари, айниқса шахсий ЭҲМ ва жойларда машина-ускуналар ниҳоятда тақчиллиги ҳали ҳам сезилиб турибди, шундай техникани кўплаб ишлаб чиқаришни ташкил этишда, зарур илмий заминни вужудга келтиришда камчиликлар бор. Марказий Комитет Сиёсий бюроси бир қанча министрликлар ва идоралар раҳбарларининг диққат-эътиборини белгиланган программаларни бажаришда йўл қўйилган камчиликларга жалб этди ҳамда уларни жуда қисқа муддатларда бартараф этиш мажбуриятини юклади.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси М. С. Горбачевнинг ВСИП Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзоси, ВХР Министрлар Совети раиси М. Немет билан суҳбати ҳамда Н. И. Рижковнинг у билан олиб борган музокаралари якунларини маъқуллади. Ана шу суҳбат ва музокараларда КПСС билан ВСИП социализмнинг амалий вазифаларини ўз мамлакатларига хос шароитларга мувофиқ равишда ҳал эта бориб, уни янгилашга бир хилда ёндашаётганликлари яна бир бор таъкидланди. Асосан янги, ноанъанавий алоқа шаклларидан фойдаланиш негизида СССР билан ВХР ўртасидаги иқтисодий ҳамкорликни янада чуқурлаштириш хусусида эришилган аҳдлашувларни рўёбга чиқариш борасидаги чора-тадбирлар белгиланди.

М. С. Горбачев, В. А. Медведев ва А. Н. Яковлевнинг Португалия Компартияси Бош секретари А. Куньял билан суҳбати якунлари кўриб чиқилди. Португалия коммунистлари совет жамиятини революцион тарзда қайта қуришни фаол қўллаб-қувватлаб, уни социализмнинг ғоят катта имкониятлари намоён бўлиши деб билаётганликлари мамнуният билан қайд этилди. Суҳбат ҳозирги замоннинг асосий муаммолари хусусида КПСС билан ПКПнинг қарашлари муштараклигидан яна бир бор далолат берди.

Е. К. Лигачевнинг Чехословакия Социалистик Республикасига қилган амалий визити якунлари тўғрисидаги ахбороти тингланди. КПССнинг ЧКП билан доимий ўртоқларча бирдамлиги, ҳар иккала томон мамлакатларимизда социализмни янгилаш манфаатларини кўзлаб Совет — Чехословакия ҳамкорлиги ва баҳамжиҳат ҳаракати имкониятларидан фойдаланишга бўлган иштиёқи қайд этиб ўтилди. Агросаноат комплексини ривожлантиришда ЧССРнинг тажрибасидан фойдаланиш аграр секторда Совет ва Чехословакия корхоналари ўртасидаги бевосита алоқаларни кенгайтириш, оммавий касб кадрларининг, мутахассисларнинг, колхоз ва совхоз раҳбарларининг стажировкаларини ўтказиш тавсия этилди.

КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси Н. Н. Слюньков бошчилигидаги КПСС делегациясининг Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашига аъзо бўлган мамлакатлар Коммунистик ва ишчи партиялари Марказий Комитетлари секретарларининг 1989 йил 6—7 март кунлари Прагада иқтисодий масалаларга бағишлаб ўтказилган кенгашидаги иши якунларини кўриб чиқди. Кенгашда Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши мамлакатларини социал-иқтисодий ривожлантириш ва улар ўртасидаги баҳамжиҳат ҳаракатнинг долзарб масалалари юзасидан ўтказилган рўй-рост фикрлашувлар ҳамкорликнинг ҳолатига ва уни қайта қуришнинг принципиал йўналишларига, иқтисодий усуллардан кенг фойдаланиш асосида социалистик интеграциянинг янги сиёсатига нисбатан қардош партиялар ёндашувларининг бирлигини мустаҳкамлашга кўмаклашганлиги уқтириб ўтилди.

Миллий хўжалик ҳисоби бўғинларининг кенг кўламдаги бевосита ҳамкорлигига ўтиш юзасидан конкрет чора-тадбирлар ҳақида кенгашда айтилган таклифларнинг муҳимлиги таъкидланди, бу эса Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашидаги манфаатдор мамлакатларнинг бирлашган бозори шарт-шароитларини босқичма-босқич яратиб боришни назарда тутади.

АСОСИЙ ЭЪТИБОР ОЗИҚ-ОВҚАТ МУАММОСИНИ ҲАЛ ҚИЛИШГА ҚАРАТИЛСИН

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. НИШОНОВнинг КПСС Марказий Комитети март Пленумида сўзлаган нутқи

Ўртоқлар!

Биз ғоят долзарб масалани муҳокама қилмоқдамиз. Мамлакатимизнинг бой ва хилма-хил табиий-иқлим шароитларидан, жуда катта ерсув ресурсларидан, ишлаб чиқариш потенциалидан фойдаланиб, агросаноат комплексини жадал ривожлантиришни таъминлаш ва яқин орада озиқ-овқат муаммосининг кескинлигига барҳам бериб, бу масалани биргаликда ҳал этишимиз керак.

Михаил Сергеевич Горбачев докладида, пленумга тайёрланган материалларда деҳқон ерга эга бўлганида, ер эса ўз хўжайинига эга бўлганидагина муваффақият қозониш мумкинлиги тўғри қайд этилган. Бу борада янги ишлаб чиқариш, иқтисодий муносабатлар ва бошқа тадбирлар муҳим ўрин тутиши керак.

Деҳқонларимизга пудрат, ички хўжалик ижараси, ишлаб чиқариш кооперативлари, агрокомбинат ва агрофирма сингари меҳнатни ташкил этишнинг янги хўжалик ҳисоби формалари маъқул тушиб қолди. Аммо муносабатларнинг ана шу формалари қишлоқда ҳозирча анча заиф. Бу, аввало, бизнинг ишдаги нуқсонларимиз оқибатидир. Аммо, яна ҳам кенг қамровли қонуний ва иқтисодий кафолатлар ҳам зарур, албатта. Пленумга тайёрланган ҳужжатларда бу борада назарда тутилаётган тадбирларни қўллаб-қувватлаймиз.

Пленум арафасида эълон қилинган иттифоқдош республикаларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш негизида ана шу республикалар экономикаси ва социал соҳасига раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари лойиҳаси хўжалик ҳисобини реал амалга оширишда асос, негиз бўлади, деб ҳисоблаймиз. Лойиҳада баён этилган ғояларни қўллаб-қувватлар эканмиз, ҳар бир регион, ҳар бир республика ўз резервлари ва имкониятларини сафарбар этишлари лозимлигини тушуниб турибмиз.

Бу ўринда иқтисодий устунликларни ҳам аниқ-пухта белгилаб олиш жуда муҳимдир. Хўжалик мустақиллиги ҳар бир регион ва республика ўзининг маъмурий ва территориал доирасида ўралашиб қолади, бунинг устига дарвозани танбалаб қўяди, деган маънони англатадими? Назаримда, ҳатто бунга уринишга ҳам йўл қўйиб бўлмайди, чунки бундай уринишлар жуда нохуш оқибатларга олиб келган бўлур эди.

Шунга ишончимиз комилки, кўзда тутилаётган ўзгаришларнинг асл маъноси ва мақсади ҳар бир республиканинг табиий-иқтисодий имкониятларидан ўз аҳолисининг эҳтиёжларини тўлароқ қондириш учун ҳам, бирлигимизнинг моддий негизи бўлган мамлакат ягона халқ хўжалик комплексига қўшиладиган ҳиссани кўпайтириб бораверишучун ҳам имкони борича самарали фойдаланишдан иборат. Равшанки, бу иқтисодий, ўзаро фойдали асосда амалга оширилиши керак.

Пленум ҳужжатлари лойиҳасида таъкидланганидек, Ўзбекистон бундан буён ҳам пахта етиштиришга ихтисослашаверади. Аммо шуни уқтириб ўтишни истар эдимки, пахтачиликка ихтисослашувнинг пахта монокультураси билан сира алоқаси йўқ. Айрим оммавий ахборот воситалари кўпинча буни чалкаштириб юбормоқдалар. Улар пахта экиладиган майдонлар кўпайиб кетганлигига қарши курашишга уриниб, пахтага қарши кайфиятларни авж олдириб, умуман пахтачиликдан ихлосни қайтармоқдалар, умумиттифоқ меҳнат тақсимотисиз республикада ҳам, мамлакатда ҳам самарали экономика бўлмаслигини унутиб қўймоқдалар. Биз иттифоқнинг бошқа регионларига толанинг 90 процентга яқинини етказиб бериб, бутун халқнинг ҳаётий муҳим эҳтиёжларидан бирини қондиришга ўз салмоқли улушимизни қўшмоқдамиз. Биз бундан буён ҳам пахта майдонларини мунтасил камайтириб бориб, экинлар структурасини илмий асосланган нормаларга етказиб, ана шу умумхалқ давлат буюртмасини бажараверамиз.

Бу борада Ўзбекистонда етиштирилган хом ашёдан бошқа регионларда тайёрланган пировард маҳсулотга солинадиган оборот солиғининг бир қисмини республика бюджетига ўтказиш яхши иқтисодий омил бўлур эди.

Хўжалик ҳисоби муносабатларининг бошқа вариантларини ҳам ишлаб чиқиш зарур. Бу гап, аввало, пахта, жун, пилла ва канопнинг тайёрлов нархларини қайта кўриб чиқишга таaллуқлидир. Чунки халқ хўжалигимиз эҳтиёжлари учун ана шу маҳсулотлар етиштиришнинг самарадорлигини оширишдан манфаатдорликни имкони борича кўпроқ кучайтириш, шунингдек республиканинг ана шу маҳсулотлар орқали ташқи иқтисодий алоқалар боғлаш имкониятларини ўрганиш керак.

Шу билан бир қаторда пахта етиштириладиган жойларда ана шу хом ашёни қайта ишлашни жадал ривожлантириш лозим. Тўқимачилик касби пахтакорлик касбининг бевосита мантиқий ва технологик давоми бўлиши керак, деб ўйлаймиз. Бу айниқса хом ашё кўп етиштирилаётган ва катта меҳнат ресурсларига эга бўлган Қорақалпоғистон Автоном Республикаси, Фарғона водийси, Қашқадарё ва Сурхондарё областларига таaллуқлидир.

(Давоми 2-бетда).

•УМУМХАЛҚ ДЕМОКРАТИЯСИ•

ЎЗЛАРИ ТАНЛАГАН НОМЗОДЛАР УЧУН

КАЛИНИН районидаги «Қорасув» совхози идорасида жойлашган 130/130-сайлов участкасидан рўйхатга олинган сайловчилар 26 март куни СССР халқ депутатлигига 121-Янгийўл миллий-территориал сайлов округидан рўйхатга олинган номзод, Чиноз районидаги «Ўзбекистон ССР 30 йиллиги» колхозининг пахтачилик бригадаси бошлиғи Фикрет Сефершаев, 604-Янгийўл территориал сайлов округидан рўйхатга олинган номзод, Тошкент область партия комитетининг биринчи секретари Мираҳмат Мирҳожиевич Мирқосимов ва «Қорасув» совхозининг сабзавотчилик бригадаси бошлиғи Шавкат Сулаймонович Нуриддинов учун овоз бердилар.

САЙЛОВДАН олдинги куни топшириқ олдим: газетанинг сайловдан кейинги куни чиқадиган сонига репортажнамо мақола тайёрлаб келишим керак. Илгари ҳам шундай топшириқлар бўларди. Сайловнинг эртаси куни газеталарда саҳифа-саҳифа материаллар эълон қилинарди. Лекин...

Яширишнинг ҳожати йўқ, бундай материалларнинг кўпи аввалдан ёзиб қўйиларди-да, сайлов куни баъзи бир зарур ўзгаришлар киритиларди, холос. Энди эса давр ўзгарди, сайлов системамиз тубдан ўзгарди. Шу боис сайловчиларни бу муҳим сиёсий кампанияга муносабатлари ўзгарди. Энди сайлов участкаларидаги вазият бутунлай бошқача. Сайловчилар қарийб икки ой давом этган сайловолди учрашувлари чоғида кўп нарсалардан воқиф бўлдилар. Номзодларнинг таржимаи ҳолидан тортиб, уларнинг сиёсий ва ижтимоий онгини, агар депутат бўлиб сайлансалар, зиммаларига тушадиган вазифаларни эплай оладиларми, йўқми, суҳбатларда синаб кўрдилар. Энди уларнинг қатъий шахсий фикрлари бор, бу уларнинг сайлов қутисига ташлайдиган бюллетенларида аниқ аксини топган.

Бизнинг сайлов участкасидаги дастлабки таассуротларимиз одамлардаги ана шу қатъият, мамнуният, кўтаринки кайфият, ниҳоят ўзларини тўла ҳуқуқли сайловчи сифатида ҳис этаётганлари бўлди.

— Бир неча сайловдан бери шу территорияда тузиладиган участка сайлов комиссиясига раислик қиламан, — дейди Имом Эргашев. — Аммо қишлоғимиз кишиларининг бу йилгидек актив иштирокини илгари кўрмаган эдим. Мана ҳозир соат тўққиз, яъни сайлов бошланганига эндигина икки соат бўлди. Аммо сайловчиларнинг ярмидан кўпи овоз беришга улгурдилар.

Участка сайлов комиссияси раиси муболаға қилаётгани йўқ. Сайловчилар аввалги йиллардагидан фарқли ўлароқ овоз бериш учун оила-оила бўлиб, кўпчилиги шахсий машиналарда келишяпти. Мана, партия ва меҳнат ветрани, бир вақтлар (1949 йилгача) шу совхоз территориясидаги ерларда бригадирлик қилиб, гектаридан 43—48 центнердан пахта етиштирган Асомиддин ота Асқаров ўғиллари Шуҳрат ва Хусниддин кўмагида «Жигули»дан тушиб ичкарига йўл олишди. Қайтиб чиқишганидан сўнг отани гапга тутдик:

— Кимга овоз берганингизни билсак бўладими, ота, ёки сир тутасизми?

— Ўзимга қолса номзоди кўрсатилганларнинг ҳаммасига овоз берардим-у, афсус мумкин эмас экан. Номзодларимизнинг ҳаммаси ҳам барака топишсин, кўп яхши ишларга қўл уришни ваъда қилишяпти.

Тўғри гап. Номзодларни халқнинг ўзи танлаб кўрсатиб, сайловгача бўлган даврда улар билан мулоқотда бўлганликлари сайловчиларда чинакам ишонч туйғусини уйғотди.

— Ана, номзодимиз Ш. Нуриддиновнинг ўзи ҳам гражданлик бурчини адо этиб овоз бериш учун келди. — деди комиссия раиси.

Шавкат Нуриддинов ҳамма қатори овоз бериб чиққач, суҳбатлашдик.

— Номзодим СССР халқ депутатлигига кўрсатилганлиги муносабати билан халқ орасида жуда кўп бўлдим, бешта район меҳнаткашлари билан бир неча марта учрашдим. Бу давр мен учун катта мактаб бўлди. Мен шу нарсани тушуниб етдимки, қилинадиган ишлар, ҳал этиладиган муаммолар жуда кўп экан, халқнинг талаб-истаги асосан ўринли экан. Бу юмушни уддалаши лозим бўлган депутат ҳар томонлама етук давлат даражасида мушоҳада қила оладиган бўлиши керак экан. Аллақачон шундай қатъий қарорга келганим учун мен Тошкент область партия комитетининг биринчи секретари Мираҳмат Мирҳожиевич Мирқосимовга овоз бердим. Бу билан мен регионимиз аҳолиси манфаатларини назарда тутдим.

Дарвоқе, ўзининг шахсий манфаатидан халқ манфаатини устун қўйиш чинакам халқ депутатига хос хислатдир.

А. ЙЎЛДОШЕВ.

⊙ ТОШКЕНТ шаҳар А. Икромов районидаги 75-мактаб биносида жойлашган 47/87-сайлов участкасида ҳам сайловлар уюшқоқлик билан ўтди. Сиз ушбу суратларда ана шу участкадан олинган фотолавҳаларни кўриб турибсиз.

М. НАЗАРОВ фотолари.

Чинакам сайлов бўлди

РЕПОРТАЖ

...Айнан шу бугунга келиб соат миллари бир соат олдинга сурилган эди. Шунинг учун ҳам сайлов участкалари томон ошиқаётган одамлар ўз гражданлик бурчини ўташ мақсадида эрта тонгдан сайлов участкаларига келишарди. Ким билан гаплашманг, бу галги сайлов ўзгачароқ ўтаётганини таъкидламоқда. Киров районида жойлашган 67/118-сайлов участкасига кириб келаётган кишилар бюллетенлар билан яширин овоз бериш учун жиҳозланган хоналарга кириб чиқишмоқда. Улардан ўзларини таништиришларини сўрайман.

— Тўравой Қорабоевман. II- группа меҳнат инвалидиман. Мана таклиф қоғозида ёзилганидек ўз фахрли ҳуқуқимдан фойдаландим. Сайловолди йиғилишлари, матбуот материаллари орқали ўзимизнинг округдан ўтадиган деярли барча номзодлар таржимаи ҳоли ва уларнинг программалари билан қизиқиб танишиб чиқишга улгурдим. Менга Ҳайрулла Рўзиевнинг номзоди маъқул бўлди. Ким билсин, балки оддий ишчи бўлганим учунми, ҳар қалай шу номзод учун овоз беришни бир неча кун олдин кўнгилга тугиб қўйгандим. Биз сайлаганлар халқнинг юксак ишончини оқлаб, сидқидилдан ишлашса бас. Ўзим ҳам 3—4 маротаба район Совети депутатлигига сайланганман. Лекин 15—20 йил олдинги сайловнинг ҳам ҳозиргисидан катта фарқи бор эди. Депутатларимиздан энди умид катта. Улар жамиятни қайта қуриш хизматида бўладилар. Бинобарин мен янгиланиш учун овоз бердим.

Сайловчи Т. Қорабоев айрим эътирозли фикрларни ҳам билдирди. Сайловолди тарғибот ишларида ҳар бир граждан шахсан ўзи овоз беришда қатнашиши керак, деб тушунтирган бўлишларига қарамай, амалда баъзи сайловчилар икки, уч киши номидан овоз бердилар. Шунингдек, яширин овоз бериш учун жиҳозланган хоналарга ручка ўрнига оддий қалам қўйиб қўйилгани ҳам эриш туюлди.

Шу райондаги 88-ўрта мактаб биносига жойлашган 66/117 сайлов участкаси сайлов комиссиясининг раиси Б. В. Иванов билан суҳбатлашамиз. У территорияда 2275 сайловчи борлигини айтиб, кеч 20.00 гача овоз беришни вақтида тугаллашни мўлжаллаб турибмиз, деди.

Пионерлар шарафлаб турган овоз бериш қутилари ёнига кўкси орден ва медалларга тўла қария яқинлашди. Танишдик. «КПСС сафида 50 йил» нишони билан тақдирланган 84 ёшли отахон Петр Васильевич Анисимов экан.

— Асли москваликман, дейди у. — Ўша ерда туғилиб, политехника институтининг инженер-қурувчилик факультетини тугатганман. 1943 йилдан Тошкентда яшайман. 1936 йилги дастлабки сайловлардан бери овоз беришда иштирок этиб келаман. Бу йилги сайловлар тамоман ўзгача ўтаётгани мени қувонтиради, албатта. Мен СССР халқ депутатлигига ишчи Ҳ. Рўзиев ва олим М. Зоҳидовлар номзоди учун овоз бердим. Ўйлайманки, булар халқнинг юксак ишончини оқлашади.

М. МИРАЛИЕВ.

СУРАТЛАРДА: 66/117 сайлов участкасида; партия ветерани П. В. АНИСИМОВ овоз бериш олдидан.

М. НУРИДДИНОВ фотолари.

АСОСИЙ ЭЪТИБОР ОЗИҚ-ОВҚАТ МУАММОСИНИ ҲАЛ ҚИЛИШГА ҚАРАТИЛСИН

Боши 1-бетда.

Ҳам пахта, ҳам озиқ-овқат етиштириш вазифасини фақат илғор агротехника негизида ҳал қилиш мумкин. Бунинг учун эса пахта монокультурасини бартараф этиш жуда муҳимдир. Ҳамма иллат мана шу монокультура билан боғлиқдир. Бу масалани ҳал этмай туриб, бошқа муаммоларни ҳал этишга уриниш беҳуда эканлигини рўйрост айтишни истар эдик. Шунинг учун ҳам биз машъум турғунликнинг асорати ва Рашидовнинг мукофотпарастлиги оқибати бўлмиш монокультурага узил-кесил барҳам бериш ниятидамиз.

Монокультура туфайли структура барбод бўлди, қишлоқ хўжалигимиз танг аҳволга тушиб қолди. Бунинг оқибатида асосий озиқ-овқат маҳсулотлари жуда кам истеъмол қилинмоқда. Республика гўшт ва сут истеъмол қилишда мамлакатда жон бошига тўғри келадиган ўртача кўрсаткичдан икки баравар орқада қолмоқда. Агар Ўзбекистон уй-жой, мактаблар, мактабгача тарбия муассасалари, медицина, маданий-маиший муассасалар билан таъминланишда иттифоқда охирги ўринлардан бирини эгаллаб турганлигини ҳам ҳисобга оладиган бўлсак, бундай нонормал ҳолатдан одамлар ўринли норози бўлишаётганини ва ана шу муаммони дарҳол ҳал этишни талаб қилишаётганини тушуниб олиш мумкин.

Ана шу равшан кўриниб турган ноҳуш аҳволдан чиқишнинг йўллари қандай? Бир томондан, умуман мамлакатда бўлганидек, қишлоқни юксалтириш ва ривожлантириш, озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш учун шаҳарларнинг куч-қудратини, қурол-яроғларни қисқартиришдан келадиган маблағларни сафарбар этиш, мудофаа корхоналари ва бошқа корхоналарнинг техникавий базасидан фойдаланиш керак. Иккинчи жиҳатдан эса, бизнинг шароитимизда бир неча йиллар мобайнида, яъни 1995 йилгача пахтага давлат буюртмасини 5 миллион тонна ҳажмида белгилаш лозим бўлади.

Пахта тайёрлаш планларига илгари тузатишлар киритилар эди. Аммо пландан ҳосилнинг аслида бўлмаган ва очиқдан-очиқ қўшиб ёзилган қисми олиб ташланарди. Ҳозир эса пахта тайёрлаш ҳажмларини тўғри белгилаш учун реал имкониятларни ҳисобга олиш талаб этилади. Ана шу масалада бизни қўллаб-қувватлашларингизни сўраймиз, республика эса ўз навбатида ҳар йили 1,6 миллион тонна пахта толаси етиштиришга кафолат беради. Биз 6-7 йил ичида пахта етиштириш ҳажмларининг янада ўсиши учун мустаҳкам замин яратамиз ва 1996 йилдан бошлаб 1,7 миллион тонна ва бундан ҳам кўпроқ тола сотадиган бўламиз.

Пахта толасини тежамли сарфлаш тўғрисида ҳам ўйлаб кўриш керак. Жаҳондаги тажриба, айниқса ривожланган мамлакатларнинг тажрибаси толадан тежаб-тергаб ва оқилона фойдаланилаётганидан далолат бериб турибди. Халқ истеъмоли товарлари ишлаб чиқаришда ва айниқса ундан техникавий мақсадларда фойдаланишда пахта толаси ўрнига химиявий иплар ва толаларни қўлланиш борасидаги ишни пайсалга солмай, жадаллаштириш мақсадга мувофиқдир.

Шундай қилганимизда аҳоли учун буюмлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва сифатини яхшилаш учун қўшимча резервларга эга бўламиз. Пировардида бундан экономика ҳам наф кўради.

Бўшаб қолган майдонлардан озиқ-овқат ва озуқабоп экинлар майдонларини кенгайтириш, алмашлаб экишни ўзлаштириш, янги боғ-роғлар ва узумзорлар барпо этиш учун ғоят самарали фойдаланилади.

Маҳсулот тайёрлаш планларини бир неча йилларга мўлжаллаб барқарорлаштириш бизга ориқ ерларни дарҳол мелиоратив жиҳатдан яхшилаш учун ҳам зарур. Пахта монополияси, пахтанинг ялпи ҳосили кетидан қувиб, катта-катта ерларнинг нокомплекс ўзлаштирилганлиги ернинг тинкасини қуритди, тупроқнинг унумдорлигини пасайтириб юборди, 700 минг гектар ернинг шўр босиши ва ботқоққа айланишига олиб келди. Ҳозир ана шу ерларни дарҳол мелиоратив жиҳатдан реконструкция қилиш керак.

Маълумки, сув хўжалиги қурилишидаги инвестиция сиёсати қайта кўриб чиқилди, ана шу мақсадларга ажратилаётган капитал маблағларнинг 70 процентини мелиоратив системаларни реконструкция қилиш учун сарфлаш тўғрисида қарор қабул қилинди. Аммо ҳаётий муҳим тадбирларни амалга ошириш, шу жумладан Оролбўйи районида ана шундай тадбирларни рўёбга чиқариш маблағ етишмаётганлиги сабабли барбод бўлмоқда. Мелиорация ва сув хўжалиги министрлиги пудрат ташкилотига айланаётган ҳозирги пайтда, ниҳоят республикамиздан планда кўзда тутилган капитал маблағларни тортиб олишга чек қўйилар. Иттифоқ бюджетидан ерларни мелиорация қилиш учун маблағ ажратиш тўғрисидаги масала ҳам долзарб бўлиб турибди.

Мева-сабзавот маҳсулотларини етиштиришни кўпайтиришдек зиммамизга юкланган вазифанинг ҳал этилиши ҳам монокультурага барҳам бериш, сувни тежайдиган замонавий технологияларни ва алмашлаб экишни жорий этиш билан боғлиқдир. Бу ўринда ҳам хўжалик ҳисоби, иқтисодий механизм зарур.

Назаримизда, бу ўринда маҳсулот сотиладиган жойларда улгуржи харид ва чакана нархлар ўртасида оқилона мутаносибликни ўрнатиш жуда муҳим муаммодир. Ижтимоий зарур меҳнат сарфини ҳисобга олиб, нарх белгилаш масалаларида нуқсонлар борлиги давлат секторида ҳам, шахсий ёрдамчи хўжаликда ҳам умуман бутун мамлакат ва аҳолимиз учун жуда зарур бўлган маҳсулотни етиштиришни кўпайтиришдан қишлоқ меҳнаткашларининг манфаат кўришига имкон бермаяпти.

Биз мева-сабзавотга ўз эҳтиёжларимизни қондирмаётганимизни ва бу маҳсулотлар нархи ниҳоятда баландлигини ҳам айтиб ўтмоқчимиз. Бу борада анчагина резервлар бор. Масалан, узумни олайлик, биз ундан катта наф кўрамиз, биз уни истеъмол жойларидаги нархдан савдо скидкасини чегириб ташлаб етиштирмоқдамиз. Бу тадбир ўзини оқламоқда. Мева-сабзавотнинг бошқа турларига ҳам ана шундай ёндашувни излаш лозим бўлади.

Ўртоқлар! Пленумда ана шу масалаларни ўртага қўяр эканмиз, озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш, агросаноат комлексини қолоқликдан чиқариш, аввало, билимдонлик билан, ташаббус кўрсатиб, ташкилотчилик ва сиёсий иш олиб боришимизга боғлиқ эканлигини англаб турибмиз. Республикадаги партия, совет ва хўжалик органлари бошқа бир масалани ҳам, яъни суғориладиган гектардан етарлича самара олинмаётганлиги — бу ҳозирча кадрларимиз янгича ишлашга суст тайёргарлик кўрганлигининг, интенсив технологиялар секин жорий этилаётганлигининг, селекция ва уруғчилик соҳасидаги ишлар орқада қолганлигининг, илғор тажрибани ёйишга дуруст эътибор берилмаётганлигининг натижаси эканлигини тушуниб турибдилар.

Михаил Сергеевич Горбачев докладида Ўзбекистон қишлоқ хўжалигида фонд самараси даражаси ниҳоятда пастлиги жуда тўғри кўрсатиб ўтилди. Биз зарур хулосалар чиқариб олмоқдамиз ва ана шу жиддий нуқсонларни йўқотиш устида иш олиб бораяпмиз.

Мазкур пленумга тайёргарлик кўрар эканмиз, қишлоқ хўжалигини сифат жиҳатдан янги даражага кўтаришнинг комплекс программасини ишлаб чиқдик. Илгариги фақат яхши истаклар ва ўзбошимчаликларга асосланган пуч тадбирлардан (бу тадбирларнинг бажарилишини ҳеч ким назорат ҳам қилмас эди) фарқли равишда мазкур программа мустаҳкам иқтисодий базага, яъни хўжалик ҳисоби, пудрат, ижарага таянади. Гарчи, ер ва сув тақчиллиги туфайли республикада вужудга келган вазият ана шу муаммога табақаланган ёндашувни талаб қилса ҳам, хўжаликларимизнинг тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, меҳнатни ташкил этишнинг янги формаларига ўтиш колхоз-совхоз системасига зид бўлиши у ёқда турсин, балки аксинча, ана шу системани пухталаштириш ва самарадорлигини ошириш имконини беради.

Қишлоқни тубдан қайта қуриш учун биз белгилаган ва амалга ошираётган тадбирлар республикани XIII беш йилликда иқтисодий ва социал жиҳатдан жадал ривожлантириш программасининг энг муҳим таркибий қисми бўлди. Таклифларимиз ҳозирги беш йилликнинг тегишли суръатларидан икки баравар юқоридир.

Республика меҳнаткашларининг барча амалий ишлари ва режалари қайта қуришнинг асосий йўналишларини амалга ошириш билан боғлангандир. Бу ишлар ва режалар М. С. Горбачев докладининг асосий қоидаларига ҳам, пленум муҳокамасига тақдим этилган ҳужжатлар лойиҳаларига ҳам мувофиқдир. Биз уларни маъқуллаймиз ва қўллаб-қувватлаймиз.

СССР Министрлар Совети ҳузуридаги Давлат божхона контроли бош бошқармасида

СССР ДАВЛАТ ЧЕГАРАСИ ОРҚАЛИ ОЛИБ ЎТИЛАДИГАН ТОВАРЛАР ВА БОШҚА МУЛКЛАРНИ ДЕКЛАРАЦИЯГА КИРИТИШ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДА

СССР Министрлар Советининг «Ташқи иқтисодий фаолиятни давлат йўли билан тартибга солиш чоралари тўғрисида» 1989 йил 7 мартдаги 203-қарорини ижро этиш юзасидан СССР Министрлар Совети ҳузуридаги давлат божхона контроли бош бошқармаси чегара орқали олиб ўтиладиган товарлар ва бошқа мулкларни декларацияга киритиш тартибини белгилади.

Мана шу тартибга мувофиқ, ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчилари СССРга олиб келадиган ёки чет элга олиб кетадиган товарлар ва бошқа мулклар (бундан буёғига товарлар деб юритилади) 1989 йилнинг 1 апрелидан бошлаб давлат божхона контроли органларида декларацияга киритилиши керак.

Декларацияга киритиш икки хил формада: юк божхона декларациясига ёки тегишли божхона қоидаларида кўзда тутилган товар-транспорт ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Юк божхона декларациясини ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчилари, шу жумладан қўшма корхоналар, халқаро бирлашмалар ва ташкилотлар, бевосита ишлаб чиқариш ва илмий-техникавий алоқаларнинг қатнашчилари, шунингдек ишлаб чиқариш кооперативлари тақдим этадилар.

Ташқи иқтисодий фаолият соҳасида етарлича малака ва тажрибага эга бўлган айрим Бутуниттифоқ ташқи иқтисодий бирлашмаларига келганда (ташкилотларнинг рўйхати қўшимча эълон қилинади), улар чегара орқали олиб ўтиладиган товарларни товар-транспорт ҳужжатлари бўйича декларацияга киритадилар. Декларацияга киритишнинг бундай формаси улар учун вақтинча белгиланади. Мазкур ташкилотлар юк божхона декларациясига мувофиқ декларацияга киритишга ўтиш муддати тўғрисида хабардор қилинадилар.

Юк божхона декларациясининг бланкалари Ташқи иқтисодий алоқалар министрлигининг жойлардаги вакилларидан, шу министрликнинг «Союзвнештранс» Бутуниттифоқ ташқи иқтисодий бирлашмаси территориал органлари (конторалари)да ва божхона муассасаларида олиниши мумкин.

Ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчилари товарларни мустақил равишда ҳам, шунингдек шартнома асосида «Союзвнештранс» Бутуниттифоқ ташқи иқтисодий бирлашмаси орқали ёки божхона контроли органлари декларант сифатида эътироф этган бошқа ташкилотлар орқали ҳам декларацияга киритишлари мумкин.

Декларант (божхона декларациясини тўлдириб, товарларни божхона муассасасига тақдим этувчи ташкилот) ўз ходимлари орасидан мазкур ташкилот номидан декларацияни амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлган конкрет шахсларни белгилаб қўйиши ва уларга расмий равишда тегишли ваколатлар бериши керак. Божхона органлари шундай ваколатларнинг ҳужжат билан тасдиқланган бўлишини талаб қилиш ҳуқуқига эгадирлар.

Декларацияга киритиш жараёнида декларант:

— божхона контроли учун декларацияни ва декларацияга киритилган товарни тақдим этиши, шунингдек бунда у вакил қилган шахснинг ҳозир бўлишини таъминлаши;

— СССР қонунида кўзда тутилган божхона пошлинасини тўлаши ҳамда божхонага доир ишларнинг ўтказилиши учун харажатларни қоплаши;

— божхона контроли учун зарур бўлган қўшимча маълумотларни бериши шарт.

Одатда декларант қайси божхона муассасасининг фаолият зонасида бўлса, ўша муассасага товарларни божхона контроли учун тақдим этади. Бундай қилишнинг иложи бўлмаган тақдирда товарларни божхона орқали расмийлаштириш ўтказиладиган жой ана шу божхона муассасаси билан келишиб белгиланади.

Божхона муассасаларининг ҳамда уларга бириктилган мамлакат регионларининг рўйхатини СССР Министрлар Совети ҳузуридаги давлат божхона контроли бош бошқармаси эълон қилади.

Декларант вакил қилган шахс ҳозир бўлмаганида товарларни таможня орқали расмийлаштириш тўғрисидаги масалани ҳар бир конкрет ҳолда декларант қайси божхона муассасасининг фаолият зонасида бўлса, ўша муассаса ҳал қилади.

Ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчиси билан шартнома асосида декларант сифатида иш кўраётган ташкилотни давлат божхона контролининг органлари декларант сифатида эътироф этишлари ҳамда улардан декларацияга киритиш ҳуқуқи тўғрисида белгиланган нусхадаги тегишли гувоҳномани олишлари лозим.

Манфаатдор ташкилот (одатда транспорт-экспедиторлик фаолияти билан шуғулланувчи ташкилот) декларант сифатида эътироф этилиши тўғрисидаги гувоҳномани олиш учун СССР Министрлар Совети ҳузуридаги давлат божхона контроли бош бошқармасига ёки ўзи турган жойдаги божхона муассасасига ариза билан мурожаат қилиши керак, аризада, жумладан декларант бурчларига риоя этиш тўғрисидаги мажбурият баён этилган бўлиши керак.

Ариза 15 кунлик муддат ичида кўриб чиқилади. Агар аризани кўриб чиқиш жараёнида қўшимча маълумотларни сўраб олиш зарурати пайдо бўлиб қолса, уни кўриб чиқиш муддати чўзилади. Ҳар қандай ҳолда ҳам бу муддат уч ойдан ошмаслиги керак.

Давлат божхона контроли органлари декларант деб эътироф этилган ташкилотларнинг рўйхати расмий равишда эълон қилинишини таъминлайдилар, товарларни, декларацияга киритувчи шу ташкилотларнинг ходимларини тайёрлашга кўмаклашадилар, консультация ва ахборот хизмати кўрсатадилар. Ёрдам ва хизмат кўрсатганлик, шунингдек эътироф этиш тўғрисидаги гувоҳномаларни бериш учун ҳақ олинади.

Эътироф этиш тўғрисидаги гувоҳномани давлат божхона контролининг органлари декларацияда жўрттага ёлғон маълумотлар кўрсатилган, декларант бурчлари бир неча марта бажарилмаган, гувоҳнома бериш тўғрисидаги қарорнинг қабул қилинишида муҳим аҳамиятга эга бўлган ёлғон маълумотлар айтилган ҳолларда, шунингдек давлат манфаатларига зиён етказувчи бошқа хатти-ҳаракатлар содир этилган ҳолда бекор қилишлари мумкин.

Гувоҳнома қабул қилинган кундан бошлаб бир йил мобайнида ташкилот декларант вазифаларини амалга оширмаган тақдирда худди шундай оқибатлар келиб чиқади.

Баён этилган тартибни ва декларацияни тўлдиришга доир инструкцияни бузган ҳолда чегара орқали олиб ўтиладиган товарлар ҳамда бошқа мулклар СССРга ёки чет элларга ўтказилмайди.

Декларантга товарларни СССРга олиб келиш чоғида аниқланган тартиббузарликни бартараф этиш юзасидан бир ой муддат мобайнида чоралар кўриш ёки товарларни чет элларга қайтариш, товарларни СССРдан олиб чиқиб кетиш чоғида эса, уларни мамлакат территориясида ўз хоҳишига кўра тасарруф этиш ҳуқуқи берилади.

Белгиланган муддат тугагандан кейин товарлар ҳақи тўланмай, давлат мулкига ўтказилади.

1989 йилнинг 1 апрелидан 1 июлигача бўлган даврда божхона муассасалари товарларни декларацияга киритиш билан боғлиқ аниқланган тартиббузарликларни бартараф этишда ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчиларига кўмаклашадилар ҳамда жазо чораларини қўлламайдилар, шу жумладан товарларни ушлаб қолмайдилар. Декларацияда жўрттага ёлғон маълумотлар кўрсатилган, шунингдек қонунда контрабанда, деб таърифланадиган тартиббузарликларга йўл қўйилган ҳолларда имтиёз қўлланилмайди.

Мазкур муддат тугагандан кейин божхона муассасалари декларацияга киритиш тартиби бузилган ҳолларда товарларни ушлаб қолиш билан боғлиқ оқибатлар учун жавобгар бўлмайдилар. Божхона муассасалари ўтказмаган товарларни сақлаш борасида транспорт ташкилотларининг харажатлари декларант-ташкилотлар ҳисобига ёзилади,

СССР Министрлар Советининг мазкур қарорида давлат божхона контроли органларига ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчиларидан божхона ишлари ўтказилганлиги учун ҳақ, шу жумладан контрагент билан ҳисоб-китобда валюта билан ҳақ ундириб олиш ҳуқуқини ҳам берди.

Ҳақнинг миқдори ва уни ундириб олиш усули жаҳон практикасини назарда тутиб белгиланди.

Ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчилари СССРнинг давлат чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлар ва бошқа мулкларни декларацияга киритиш тартиби тўғрисидаги муфассал ахборотни 975-41-03 ва 975-48-22 телефонлари орқали СССР Министрлар Совети ҳузуридаги давлат божхона контроли бош бошқармасидан ёки энг яқин божхона муассасасидан олишлари мумкин.

Божхона муассасаларининг товарларни декларацияга киритиш тартибига риоя этилмаганлиги билан боғлиқ хатти-ҳаракатлари устидан СССР Министрлар Совети ҳузуридаги давлат божхона контроли бош бошқармасига қуйидаги адресга шикоят қилиш мумкин: 107842, Москва, Комсомольская площадь, 1а-уй. Телефон: 975-12-55.

• Қонунчилик мавзуида суҳбатлар

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА ИНСОН ҲУҚУҚИ

УМУМЕВРОПА жараёни қатнашчилари бўлган давлатларнинг Вена учрашуви иштирокчилари Парижда, Копенгаген ва Москвада ижтимоий конференциялар ўтказишга қарор қилдилар. М. С. Горбачевнинг бутун дунё диққат-эътиборини ўзига қаратган БМТ Бош ассамблеясидаги нутқида инсон ҳуқуқи муаммосининг бутун халқаро муносабатлар комплексидаги аҳамияти эҳтимол, биринчи марта шундай куч билан таъкидланди. Бу борада ижтимоий соҳалардаги ҳамкорликнинг ривожи жуда зарурдир. Муҳими шундаки, инсон ҳуқуқига демократиянинг бош мезони сифатида қараш зарурлиги XIX Бутуниттифоқ партия конференциясида таъкидланди. Ҳақиқатан кишининг ҳуқуқларини тўла таъминлашгина унинг бутун имкониятларини юзага чиқариши, биз ҳозир инсон омили деб атаётган воситани ҳаракатга келтириши мумкин.

Бу соҳада муаммолар оз эмас. Мухбиримиз сиёсий фанлар Совет ассоциацияси аъзоси, юридик фанлари кандидати А. САИДОВдан шу масалалар хусусида сўзлаб беришни илтимос қилди.

— ИНСОН ҳуқуқини ҳар томонлама бойитиш, совет кишилари ижтимоий активлигини ошириш сиёсий системани ислоҳ қилишнинг пировард мақсадидир, деди М. С. Горбачев XIX Бутуниттифоқ партия конференциясида. Бу социализм назария ва практикасида марказий ўрин тутади.

Бугунги кунда қайта тикланаётган, тозаланаётган янгиланаётган социализм ўз имкониятларини намоён эта бориб, инсонни қайта қуришнинг олий мақсади ва белгиловчи омили сифатида барча ижтимоий алоқалар ва муносабатларнинг марказига қўймоқда. Ҳозирги сиёсий йўл халқнинг туб манфаатлари, орзу-умидлари, моддий ва маънавий фаровонлиги, ижтимоий аҳволи хусусида ғамхўрлик билан суғорилгандир. Экономикадаги, социал соҳалардаги, сиёсий системадаги, совет жамияти маънавий ҳаётидаги чинакам инқилобий ўзгариш айнан инсон учун амалга оширилмоқда.

Қайта қуриш социализмнинг энг қудратли яратувчан кучи — озод мамлакатдаги озод меҳнат, озод тафаккур учун эркинлик яратиб беришга даъват этилган. Бунга эса ҳар бир инсоннинг ҳар томонлама ривожланиши учун, унинг жисмоний ва ахлоқий камол топиши учун, давлат ва жамоат ишларини бошқаришда амалда, шу билан бирга ҳал қилувчи иштироки учун зарур шарт-шароитларни яратиш орқалигина эришиш мумкин. Бу ерда совет кишисининг ҳуқуқ ва эркинликлари амалда бус-бутун бўлиши лозимлиги ҳақида гап бормоқда. Бу ҳуқуқ ва эркинликлар аввало, социализм ўз гражданларига бераётган ҳамма нарсаларнинг мужассамлашган ифодасидир.

Тараққиётнинг ҳозирги босқичида, тўла маънодаги ҳақиқий қайта қуриш ҳамда социализмга янгича қиёфа берувчи ва сифат жиҳатидан янги ҳолат бахш этувчи чуқур инқилобий ўзгаришлар даврида инсон ҳуқуқининг янгича бўлиши зарурлигини ҳаётнинг ўзи шарт қилиб қўймоқда.

Инсон ҳуқуқини қайта англамоқ, қайта баҳоламоқ аввалги ғояларимиз ва принципларимиздан чекиниш ёки уларни тафтиш қилиш керак деган маънони билдирмайди, албатта. Аксинча, Улуғ Октябрь манбаларига қайтиш, инсон ҳуқуқининг ленинча тўла изоҳига қайтиш, уни юз берган бузилишлардан тозалаш назарда тутилмоқда.

Мана шу бузилишлар туфайли социалистик демократиянинг бу тартиби анча издан чиққан эди.

Демократиялаштириш бизнинг инсон ҳуқуқи тўғрисидаги, унинг гарантияси, амал қилиш форма ва методлари ҳақидаги тасаввурларимизни анчагина ўзгартираяпти. Аввало, шуни таъкидлаш керакки, миллионлар онгида бу ҳуқуқни расмий тантанавор тушунишдан уни реал баҳолаш томон жиддий бурилиш юз бераётир. Эълон қилинган ҳуқуқ ва эркинликларнинг амалда таъминланиши, инсоннинг ўзлигини тарбиялаб қарор топтириши учун қулайлиги, фойдалилиги биринчи планга чиқмоқда.

Шу муносабат билан экономикани ривожлантиришнинг кейинги йилларда амалга оширилаётган ижтимоий йўналиши кучайганлигини совет кишиси ҳуқуқий статуси мустаҳкамланишининг, унга бериладиган ҳуқуқ ва эркинликлар бойишининг муҳим омили деб қарамоқ керак.

СССР Конституцияси томонидан уй-жойга эга бўлиш ҳуқуқи бериб қўйилганлиги иқтисодий тараққиётнинг ижтимоий йўналиши кучайганлиги совет кишилари ҳуқуқининг реаллигига қандай таъсир этаётганлигини кўрсатувчи намунадир. Бугунги кунда инсоннинг бу ҳуқуқини бошпанасизликка қарши гарантия дея таърифлаш эҳтимолдан йироқдир.

Бу ҳуқуқнинг расмий характерда эканлиги қуйидаги маълумотларда янада яққол кўринади: ҳозирги кунда шаҳарларда 15 процент аҳоли коммунал квартираларда яшамоқда, шаҳарлардаги 10 процент, қишлоқлардаги учдан икки қисмидан кўпроқ уйлар зарур коммунал қулайликларга эга эмас. 60 миллион квадрат метр сатҳли уйлар эскириб кетган.

Аҳолининг уй-жойга, турар-жой қурилишига бўлган эҳтиёжини қондиришга нисбатан эътиборнинг кучайганлиги уй-жойга эга бўлиш ҳуқуқининг ҳаққонийлигини кўрсатди. Беш йилликнинг дастлабки икки йилида умумий сатҳи 250 миллион квадрат метр бўлган уй-жой бинолари фойдаланишга топширилди. Бу бутун Совет ҳокимияти давридаги энг катта ўсишдир. 22 миллион киши яшаш шароитини яхшилаб олди. Бошқача қилиб айтганда, кўпгина кишилар ўзларининг талаб ва эҳтиёжларини қондириш сари бурилиш юз берганлигини амалда ҳис қилдилар.

Бошқа социал-иқтисодий ҳуқуқ ва сиёсий эркинликлар ҳам қайта қуришнинг тиғиз жараёнларида янада аниқ мазмунлар билан тўлиб бормоқда. Уларнинг ривожини содда, бир томонлама равон йўлдек тушунмаслик, юз бераётган ривожланишнинг камчиликларидан кўз юммаслик керак. Амалий жараёнлар бугунги бурилиш босқичида турлича, зиддиятли ва мураккаб кечмоқда. Улар амалий ишларга турлича таъсир ўтказиб, кўпинча аҳоли катта группаси ҳаёти негизини ларзага солади. Бу эса табиий равишда одамларнинг ҳуқуқларида, бу ҳуқуқларнинг ҳақиқийлигида кўриниб турибди. Гарчи умумий ғоя мустаҳкам ва равшан кўринса ҳам.

Масалан, бошқарув аппаратини анча қисқартириш, нарх-навони ислоҳ қилиш каби осон бўлмаган муаммоларни олиб кўрайлик. Булар миллионлаб одамларни безовта қилди, ҳали яна безовта қилади. Одамлар, айнан ўзларидан келиб чиққан ҳолда, йўқотган ишлари ўрнига қандай иш берилиши, нарх-навонинг ошиши уларнинг турмуш шароитларига қандай таъсир қилишига қараб қайта қуриш ва инсон ҳуқуқларининг ҳаққонийлигига муносабат билдирадилар.

Қайта қуришдан мақсад — шахс статусини сифат жиҳатидан янгилашдир. Агар бизнинг жамиятимизда ишсизлик, пулнинг қадрсизланиши (инфляция), эртанги кундан умидсизлик юз берса, бу мақсадимизга эришишимиз маҳолдир.

Гражданларнинг хусусий ҳуқуқлари ҳам ўзгараяпти. Имзосиз хатларни текширмаслик, танқид учун таъқиб қилганлик учун жиноий жавобгарликка тортиш, мансабдор шахсларнинг ноқонуний ҳатти-ҳаракатлари учун судга бериш, шундай ҳаракатлар билан келтирилган зарарни тўлаш, руҳий касал кишиларнинг ҳуқуқларини муҳофаза қилишни кучайтириш тўғрисидаги қонунларни совет кишилари катта қониқиш билан кутиб олдилар. Бироқ кўпгина масалалар қонунлар билан янада аниқроқ қилиб тартибга солишни талаб этади. Гражданларнинг ахборотга оид ҳуқуқларини конституцион тарзда мустаҳкамлаб қўйиш керак. Бизнинг бутун қонунчилигимиз гражданлар ҳуқуқларининг қатъий амал қилишини, шахсий ҳаётнинг, уй-жойнинг, телефонда сўзлашиш, хат ёзишиш, телеграф маълумотлари маҳфийлигининг дахлсизлигини гарантиялашга даъват этилган. Қонунлар инсоннинг шахсий обрў ва қадрини мустаҳкам асрамоғи керак.

Қайта қуриш СССР Конституциясида мустаҳкамлаб қўйилган бир қатор ҳуқуқ ва эркинликларга янги руҳ бахш этди. Чунончи, яқин пайтларгача жамоатчилик фикрида намойишга чиқиш ҳуқуқи фақат 1 Май ва 7 ноябрь кунлари амал қилади, йиғилиш ўтказиш ҳуқуқи эса касаба союз, партия, комсомол йиғилишлари, колхозчилар ва бошқа йиғилишлардангина иборат деган тасаввур ҳукм суриб келди. Амалда ҳам шундай одат шаклланиб, у ўнлаб йил давом этди. Шу муносабат билан ўрнашиб қолган одатнинг ҳар қандай бузилишига марказда ҳам, жойларда ҳам эҳтиёткорлик билан қаралардди, юмшоқроқ қилиб айтганда, илтифотсизлик қилинарди.

Демократиялаш бундай ишни қатъий бекор қилади. Қайта қуриш сиёсий ҳаётга, қатъий ҳаракатга нисбатан кишиларда уйғотган активлик, ташаббус энди эскича анъанавий қолипларга сиғмаяпти, уларни парчалаяпти. Бу кишиларнинг ижтимоий активлиги ҳаддан зиёд ошганлиги ва турли формаларда намоён бўлаётганлигида кўринмоқда. Шуни айтиш кифояки, ҳозир мамлакатда 30 мингдан ортиқ норасмий группа ва тузилмалар ҳаракат қилмоқда. Бундай хилма-хилликдан чўчимаслик керак. У социализмнинг коллективчилик табиатига асло зид эмас. Бу — амалдаги социалистик плюрализмдир.

Социалистик ҳуқуқий давлатнинг вужудга келиши гражданларнинг давлат олдида масъулиятли эканлигинигина эмас, шу билан бирга давлат ҳокимияти органларининг ҳам гражданлар олдида масъулиятли эканлигини шарт қилиб қўяди. Бизнинг жамиятимизда инсон ҳуқуқи давлат инъоми, кимнингдир хайр-саховати эмас. Бу — социализмнинг дахлсиз, хусусияти, унинг ютуғидир.

КОСМИК ВАХТАДА

Учишни бошқариш маркази, 24 март. (ТАСС). Совет космонавтлари Александр Волков, Сергей Крикалев ва Валерий Поляковларнинг узоқ муддатли орбитал парвози давом этмоқда.

Экипажнинг бугунги иш программасига учувчи бошқариладиган комплекс ичидаги системаларни белгиланган муддатда профилактика қилиш, астрофизик ва медицина тадқиқотлари ўтказиш киритилган.

«Мария» магнит спектрометри ёрдамида ернинг радиация белбоғида ҳамда ер атрофидаги космик фазода юқори энергияли зарядланган оддий заррачаларнинг пайдо бўлиши механизмини ўрганиш учун навбатдаги туркум экспериментлар ўтказилмоқда.

«Рентген» халқаро лойиҳаси доирасида галактикамиз марказини рентген диапазонда харитага тушириш мақсадида ана шу марказни яна беш марта кузатиш назарда тутилган.

КАДРЛАР ЎҚУВИ

Тошкент область партия комитети партия, совет ва идеология кадрлари малакасини ошириш областлараро курсида Қорақалпоғистон АССР, Сирдарё, Хоразм ва Тошкент областлари колхоз-совхозлари бошланғич партия ташкилотлари секретарларининг ўқуви якунланди. Ўқув давомида асосий эътибор партия ишларини қайта қуриш, бошланғич партия ташкилотлари ҳамда коммунистларнинг авангардлик ролини оширишнинг актуал проблемаларига қаратилди.

Машғулотлар давомида лекциялар билан бирга амалий учрашувлар, суҳбатлар бўлиб ўтди. Тингловчилар партиявий ишда сиёсий усулларни қўлланиш, КПССнинг сиёсати ва идеология ишлари, социал-иқтисодий тараққиётни жадаллаштиришнинг методологик проблемалари, илмий-техника тараққиёти йўналишлари ва программаси, агросаноат комплекси муаммолари ва бошқа соҳаларга оид масалалар бўйича кенг фикр алмашинди. В. И. Ленин Марказий музейининг Тошкент филиалида ленинча иш услубининг асосий йўналишлари ва унинг ҳозирги босқичида КПСС томонидан қўлланилиши деган мавзуда якунловчи машғулот бўлиб ўтди.

Ўқув жараёни давомида тингловчилар Тошкент область партия комитетининг иккинчи секретари Р. А. Попов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети сектор мудири П. В. Руденко, область партия комитети партиявий —ташкилий ва кадрлар иши бўлими мудири Р. Қ. Турсунов, область партия комитети агробўлими мудири Э. Л. Жаваков, қишлоқ хўжалиги экономикаси илмий-текшириш институти директори, ВАСХНИЛ мухбир-аъзоси С. Н. Усмонов, Ўзбекистон ССР Молия министрининг ўринбосари В. С. Беганов, Ўзбекистон ССР Давлат нарх комитети раисининг ўринбосари М. И. Перлов, «Ўзбекбирлашув» раисининг биринчи ўринбосари Т. Т. Волков лекциялар билан чиқдилар

КУЧЛИ МАРКАЗ — КУЧЛИ РЕСПУБЛИКАЛАР

Ю. Д. МАСЛЮКОВ, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Министрлар Советини Раисининг биринчи ўринбосари, СССР Госплани раиси

● Барча иттифоқдош республикалар ягона халқ хўжалиги комплекси шароитларида ривожлана бориб, жуда катта иқтисодий ва социал муваффақиятларга эришдилар. Шу билан бирга ўтмишда иттифоқдош республикалар тараққиётига раҳбарликда маъмурий-буйруқбозлик усуллари устунлик қилди. Бошқарувнинг кўпгина функциялари марказга берилди. Иттифоқдош республикаларнинг иқтисодий негизи ва ҳуқуқлари кескин торайди, Иттифоқ министрликларининг амри зўрайди. Буларнинг ҳаммаси республикалар ва регионларнинг улар территориясида жойлашган корхоналар хўжалик фаолиятининг пировард натижаларидан манфаатдорлигини сусайтирди, территорияларни комплекс тараққий эттириш имкониятларини ва масъулиятни камайтирди, регионлараро ва миллатлараро муносабатлар мураккаблашувининг сабабларидан бири бўлиб қолди.

ПАРТИЯ XXVII съезди қарорлари ва XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси йўл-йўриқлари асосида территориал бошқарувдаги бузилишларни бартараф этиш учун халқ хўжалигига раҳбарликнинг барча системасини демократиялаштириш амалга оширилмоқда. Республикаларнинг Умумиттифоқ ва регионал манфаатларини уйғун даражада бир-бирига мувофиқлаштириш мақсадида иқтисодий мустақиллиги ва масъулияти жиддий равишда кенгайтирилмоқда.

Матбуотда эълон қилинган «Иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари» лойиҳаси шу мақсадга йўналтирилган. Шу тариқа иқтисодий ислоҳотнинг навбатдаги, принципиал муҳим босқичининг моҳияти белгилаб берилмоқда. Лойиҳа марказнинг ва ҳар бир иттифоқдош республиканинг компетенцияларини бўлиш, иттифоқдош республикаларнинг ўз-ўзини бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлаш принципларига ўтиши асосида уларнинг мамлакат социал-иқтисодий тараққиётидаги ролини оширишни кўзда тутади.

Бу вазифалар ўтказилаётган сиёсий ислоҳот билан узвий алоқада ҳал этиб борилади. Иттифоқдош республикаларда хўжалик юритишнинг янги шароитлари — халқ депутатлари Советларининг — халқнинг ўз-ўзини бошқаришининг асосий бўғини, территориядаги ҳақиқий соҳиб сифатидаги реал тўла ҳокимиятининг иқтисодий негизидир. Советларнинг тўла ҳокимиятга эга бўлиши ўз навбатида регионни социал-иқтисодий ривожлантиришда кундаланг бўладиган барча муаммоларни комплекс ҳал этишга ишончли кафолатдир.

Умумий принципларнинг рўёбга чиқарилиши миллатлараро муносабатларни уйғунлаштиришнинг етилган муаммоларини ҳал қилиш учун зарур иқтисодий ва сиёсий омилларни вужудга келтиради. Шу асосда ССР Иттифоқини федератив давлат сифатида мустаҳкамлайди.

Умумхалқ муҳокамасига қўйилган ушбу ҳужжатни тайёрлаш жараёни чинакамига демократик тусда бўлганлигини таъкидлаб ўтишим керак. Уни шакллантиришда барча иттифоқдош республикалар Госпланларининг раислари, СССР Министрлар Советининг, СССР Госпланининг, СССР Молия министрлигининг, СССР Давлат статистика комитети ва ВЦСПСнинг масъул ходимлари, мамлакатнинг иқтисод ва ҳуқуқ соҳасидаги етакчи олимлари бевосита иштирок этдилар ҳамда улар ўзларининг салмоқли ҳиссаларини қўшдилар. Лойиҳа бир қатор корхоналарнинг коллективларида, СССР Фанлар академиясининг иқтисод кенгашида ва иқтисод бўлими билан фалсафа ва ҳуқуқ бўлимининг қўшма мажлисида кўриб чиқилди. Иттифоқдош республикаларда раҳбарликни қайта қуришнинг принциплари СССР Министрлар Советида фаоллик билан ижодий муҳокама этилди. Унда барча иттифоқдош республикалар Министрлар Советларининг раислари иштирок этдилар. Демак, Умумий принциплар лойиҳаси барча манфаатдор томонларнинг ўткир мунозарали, аммо дўстона руҳда биргаликда амалга оширган ишларининг тўла маънодаги самарасидир.

Ҳужжатнинг асосий қоидалари барча иттифоқдош республикалар раҳбарияти томонидан маъқулланди. Айни пайтда унинг баъзи қоидалари хусусида бошқача фикр-мулоҳазалар ҳам билдирилди. Мазкур фикр-мулоҳазаларнинг мутлоқ кўпчилиги Умумий принципларни тузувчилар томонидан обдон таҳлил этилган бўлиб, бироқ улар муҳокама этаётган ҳужжатга кирмай қолган. Уларнинг энг муҳимларини мен шарҳлаб бераман. Шу тариқа ҳужжатни ишлаб чиқувчилар уни шакллантираётганда нималарга асосланганликларини айтмоқчиман.

XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси иттифоқдош республикалар ва автономияларнинг мустақиллигини уларнинг кўп миллатли давлатимизни мустаҳкамлаш ва тараққий эттиришдаги масъулияти билан узвий алоқада ривожлантириш зарурлигини қатъийлик билан таъкидлади.

Иқтисодий ўсишнинг регионал омилларидан тўлароқ фойдаланиш имконини берувчи тадбирлар комплексини амалга ошириш талаб қилинади. Булар, энг аввало, у ёки бу территориянинг ишлаб чиқариш, илмий-техникавий ва интеллектуал потенциалини ривожлантириш, табиий ресурслардан тежаб-тергаб фойдаланиш, республикалараро меҳнат тақсимотини чуқурлаштириш ҳамда ҳар бир иттифоқдош республикани ва бутун халқ хўжалик комплексини самарали ривожлантириш учун Умумиттифоқ бозорини шакллантиришдир. Табиийки, мана шу жараёнлардан кўзда тутилган пировард мақсад халқ фаровонлигини тобора юксалтириш ва унинг турмушининг янги сифатини таъминлашдир.

Халқ бойлигидан самарали фойдаланиш учун бошқарувда марказ ва жойларнинг ваколатини аниқ белгилаш кўзда тутилмоқда, демократик централизм принципларини ҳозирги замон шарт-шароитларига тадбиқан ривожлантириш ва янги мазмун билан бойитиш лозим. Албатта, шуниси равшанки, иттифоқдош республикалар ва автоном тузилмалар ҳуқуқларини кенгайтиришга фақат ишлаб чиқариш воситаларига умумхалқ мулки сифатида унинг бирлиги ва бўлинмаслигига асосланган ҳолдагина эришиш мумкин. Шу билан бирга республикаларнинг ўз территорияларидаги умумхалқ бойликларидан фойдаланишдаги ҳуқуқларини жиддий равишда кенгайтириш мўлжалланмоқда.

Шубҳасиз, кучли республикалар Иттифоқимизни янада қудратлироқ қилади. Бироқ бир-бирига боғлиқликнинг иккинчи томони ҳам мавжудлиги шубҳасиздир. Фақат кучли марказ бўлсагина, барча республикалар учун умумий бўлган муаммолар самарали ҳал этилган тақдирдагина уларнинг муваффақиятли ривожланишига имконият яратилади. Шу боис республикалар ва марказнинг ваколатлари ва бошқарув соҳаларини белгилашда асосий сиёсий мезон ҳар бир иттифоқдош республикани тез ва самарали ривожлантириш, айни пайтда СССР халқлари бирлигининг моддий пойдевори сифатида ягона халқ хўжалик комплексини мустаҳкамлаш билан белгиланади. Бунга эса фақат аҳоли фаровонлиги даражасини бир-бирига жуда яқиндан боғлиқ қилиб қўйиш, иттифоқдош республикалар экономикасини ўстириш учун уларнинг хўжалик фаолияти пировард натижаларига қараб ресурслар ажратиш ҳамда уларнинг мамлакатни умуман тараққий эттиришга қўшадиган ҳиссаси орқалигина эришиш мумкин.

Ҳужжатни тайёрлаш жараёнида принципиал жиҳатдан учта группадаги масалаларга асосий диққат-эътибор қаратилди.

МАСАЛАЛАРНИНГ биринчи группаси иттифоқдош республикалар ваколатларини кенгайтириш, иттифоқдош республикалар ва ССР Иттифоқи ўртасидаги хўжалик соҳаларини ва функцияларини ажратиш билан боғлиқ эди. Марказ мамлакат экономикасини ягона бўлинмас экономика сифатида мавжуд бўлишида ҳал қилувчи аҳамиятга эга ишлаб чиқариш комплекслари ва тармоқларини, корхоналарини бошқариши зарур. Булар, энг аввало, базавий тармоқлар ва машинасозлик, мудофаа саноати, транспорт ва алоқанинг Умумиттифоқ системаси, информатикадир. Айни пайтда юқорида кўрсатиб ўтилган комплекслар ва тармоқларнинг асосан регион эҳтиёжлари учун ишловчи баъзи корхоналарини республикалар ихтиёрига топшириш мумкин.

Ҳужжат лойиҳасида иттифоқдош республикалар ва маҳаллий Советлар тасарруфида социал соҳанинг барча тармоқларига раҳбарликни жамлаш кўзда тутилади. Бунга халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш, қурилиш, табиатни муҳофаза қилиш ва регионал инфраструктура соҳасидаги фаолият ҳам киради.

Маълумки, бугунги кундаги энг етилган масала — озиқ-овқат, уй-жойлар, товарлар ва хизмат кўрсатишдир. Партия янги регионал сиёсатни ўтказишни агросаноат комплексини янгилашдан бошлаганлиги диққатга сазовордир. КПСС Марказий Комитетининг яқинда бўлиб ўтган Пленуми қишлоқни ривожлантиришда сиёсий, иқтисодий, социал, маданий туб ўзгаришларни белгилаб берди. Ернинг тўла ҳуқуқли соҳиблари сифатида деҳқон хўжаликларининг турли шаклларини тиклаш, аграр секторда вужудга келтирилган потенциалдан самарали фойдаланиш, озиқ-овқат муаммосини ишончли тарзда ҳал этиш учун шарт-шароитлар яратилмоқда. Иттифоқдош республикалар, маҳаллий Советларнинг корхоналарни оқилона жойлаштириш ҳамда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришни иқтисодий таъсир ўтказиш усуллари ёрдамида бошқаришдаги, бу маҳсулотларни етиштиришни мутаносиб ривожлантириш, ташиш, сақлаш ва қайта ишлаш, ўз регионларидаги аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашдаги ҳуқуқлари ва масъулияти жиддий суратда кенгайтирилмоқда.

Иттифоқдош республикалар ихтиёрига қурилишдан ташқари бинокорлик материаллари саноати (Умумиттифоқ аҳамиятига эга корхоналардан ташқари)ни, шунингдек, ўрмон, ёғочсозлик, ва целлюлоза-қоғоз саноатининг анчагина қисмини ўтказиш, шубҳасиз, территорияларнинг уй-жой муаммоларини ҳал этишдаги имкониятларини кенгайтиради.

Иттифоқ қарамоғидаги халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришга ихтисослаштирилган корхоналарни ҳам республикалар тасарруфига бериш айтилди. Бироқ, техник жиҳатдан мураккаб саноат молларни ишлаб чиқараётган, тармоқ ичида кенг кооперацияга асосланган ҳамда фирма хизмати кўрсатишнинг ривожланган шохобчаларига эга корхоналар учун бу иш қарор топган хўжалик алоқаларидан маҳрум бўлишни, давлат буюртмасига мувофиқ бутловчи буюмлар етказиб берилишидан маҳрум бўлишни билдиради. Шу сабабли Умумий принципларда бундай корхоналарни уларнинг нормал ишлашини гарантияловчи шароит бўлган тақдирдагина республика ташаббуси билан СССР Министрлар Советининг доимий органлари қарорига мувофиқ уларга топшириш мумкинлиги кўзда тутилади.

Республикалар тасарруфига бериладиган социал соҳа корхоналарининг унча катта бўлмаган бир қисми, шунингдек, одатда халқ хўжалик аҳамиятига молик ёки барча республикалар учун умумий бўлган илмий-техникавий, ташкилий-методик вазифаларни бажарадиган тармоқларнинг баъзи корхоналари Умумиттифоқ қарамоғида қолиши мумкин. Айрим республикалар, масалан, ўз территорияларида жойлашган барча санаторий, курорт муассасаларини ўз ихтиёрларига беришни таклиф қилдилар. Мамлакатда курорт зоналари бир текисда жойлашмаганлиги, уларнинг табиий-иқлимий шароити бир хилда эмаслиги сабабли бу таклиф қабул қилинмади. Унинг қабул қилиниши эса турли республикаларнинг санаторийлар ва дам олиш уйларидан бир текисда фойдаланишларига имкон бермасди. Шимолда яшовчи кишиларнинг Қрим ва Кавказда, Жануб одамларининг эса Болтиқбўйи республикаларида даволанишлари ва дам олишлари қийинлашиб кетарди.

Аксинча, бошқа республикалар метрополитенни Темир йўллар министрлиги ихтиёрида қолдиришни ҳамда уларнинг қурилишини Иттифоқ бюджетидан маблағ билан таъминлашни сақлаб қолишни таклиф этмоқдалар. Гарчи метрополитен қурилишига кетадиган сарф-харажатлар жуда катта бўлишига қарамай; уларнинг тараққиётини шаҳар транспортининг бошқа турларидан ажратган ҳолда муҳокама қилиш мумкин эмас. Шаҳар аҳолисига транспорт хизмати кўрсатишнинг барча муаммоларини комплекс ҳолда кўриш ва жойларнинг ўзида ҳал қилиш керак.

Иттифоқдош республикаларнинг хўжалик юритиш соҳаларини кенгайтиришнинг таклиф этилаётган чора-тадбирлари натижасида ҳар бир иттифоқдош республиканинг реал суверенитети сифат жиҳатидан янги, ҳозиргидан кўра анча юқорироқ бўлиб қолади. Ҳозирги пайтда иттифоқдош республикалар суверенитети муаммолари атрофида фаол мунозара авж олиб кетганлиги муносабати билан шу масала хусусида батафсилроқ тўхталиб ўтишни лозим деб ҳисоблайман. Масалан, баъзи регионал ҳужжатларда республикалар суверенитети сиёсий, иқтисодий, социал, маданий ҳаётнинг барча масалаларини мустақил ҳал қилиш, туб миллат аҳолисининг ўз ҳуқуқини ўзи белгилаш, халқнинг ўзига хослигини сақлаб қолиш ҳуқуқини рўёбга чиқариш имкониятидир, деб характеристика берилмоқда. Ленин тушунчасидаги совет федерациясини тиклаш тўғрисидаги тезис олға сурилмоқда. Шуни унутмаслик керакки, В. И. Ленин раҳбарлигида ишлаб чиқилган ва 1922 йил 30 декабрда СССР Советларининг биринчи съездида қабул қилинган СССРни тузиш ҳақидаги Шартномада бир қатор муҳим муаммоларни ҳал этиш Иттифоқ давлати компетенциясига киради, деб айтилган. Булар — халқаро муносабатларнинг барча жиҳатлари ҳам, Иттифоқ барча халқ хўжалиги асосларини ва умумий планини белгилаш ҳам, транспорт ва почта-телеграф ишларига раҳбарлик қилиш ҳам, ягона давлат бюджетини тасдиқлаш ҳамда ягона пул ва кредит системасини, меҳнат ҳақидаги асосий қонунларни белгилаш каби бир қатор масалалардир.

Ўртоқлар у ёки бу миллат жуда қадим замонлардан бери яшаётган ер, ундаги бойликлар, сув ва ўрмонлар, табиий ресурсларга тўловлар олинади-ю, нима учун суверен республиканинг давлат мулки эмас, деб таажжуб билдиришмоқда. Республикалар ССР Иттифоқига киришлари билан ўз мулкларини, жумладан, ерни, бойликларни, сув ва ўрмонларни бутун халқнинг умумий мулки билан бирлаштирдилар. Шу билан бирга ССР Иттифоқи марказининг ва иттифоқдош республикаларнинг ана шу умумий мулкни тасарруф қилиш ва ундан фойдаланишнинг компентенциясини белгилаб беради. Бу нарса СССРни тузиш ҳақидаги 1922 йил Шартномасида ҳам белгилаб берилган. Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг барча территориясида ердан фойдаланиш, шунингдек, ер ости бойликлари, ўрмонлар ва сувлардан фойдаланишнинг асосий тартибларини белгилаш ССР Иттифоқи ихтиёридадир, дейилади унда.

Шунга қарамай, юқорида айтиб ўтилган функциялар фақат республикаларнинг ёлғиз ҳуқуқидир, деб қараш ҳам юзага келмоқда. Агар, у ёки бу республика ўз территориясида ботқоқликларни қуритиш, тўғон қуриш ёки ёғоч-тахта тайёрлаш тўғрисида мустақил равишда қарор қабул қиладиган бўлса, унинг бу ёлғиз ўзигагина мумкин бўлган ҳуқуқ қўшнилар учун дарёларнинг саёзланиб қолиши ҳамда ҳосилнинг бой берилиши билан тугаши мумкин. Маълумки, табиатда юз бераётган жараёнлар одамлар белгилайдиган чегараларни тан олмайди. Ердаги бойликлар, унда яшириниб ётган кўмир, нефть газ, маъдан запаслари, бошқа фойдали қазилма бойликлар умумхалқ мулки бўлиб, ягона халқ хўжалик комплекси пойдеворини яратувчи ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг воситасидир.

Умумий принциплар иттифоқдош республикаларга бойликлар ва табиий ресурслардан фойдаланишда кенг ҳуқуқлар беришни кўзда тутади. Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва табиатдан фойдаланиш масалаларини территориал бошқарувда уларнинг устунлиги ўрнатилди. Иттифоқдош республикалар ўз территорияларида табиий ресурсларнинг ягона давлат фондидан фойдаланадилар. СССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети билан келишиб олган ҳолда табиий бойликлардан фойдаланишнинг муайян лимити ва нормативларини тасдиқлайдилар. Табиий ресурслардан комплекс ва самарали фойдаланиш кўрсаткичларини белгилаб, уларни ишлаб чиқишга рухсатнома берадилар. Шунингдек, улар учун табақалаштирилган ҳақ тўлашни жорий этадилар. Ахир, булар ҳақиқий хўжайинлар бажарадиган вазифалар эмасми?

Жойлардаги айрим ўртоқлар кўриб чиқилаётган ҳужжат иттифоқдош республикаларнинг социал соҳаларни бошқариш, маблағ билан таъминлаш ва социал соҳани комплекс ривожлантиришдаги ҳуқуқларини кенгайтириш ва масъулиятини оширишда олға қараб ташланган одим эканлигини тан олган ҳолда Умумий принциплар республикаларнинг иқтисодий жиҳатдан тўла мустақиллигига гарантия бермайди, деган фикр-мулоҳазалар билдирмоқдалар. Тўғри, айрим республикаларда халқ хўжалигини индустрлаштириш учун зарур бўлган табиий ресурсларга эга эмасликларини, етмаётган нарсалар бундай регионларга бошқа республикалардан келтирилаётганлигини кўрсатувчи ақл-идрокка асосланган овозлар ҳам эшитилмоқда. Шубҳасиз, ягона халқ хўжалиги комплексининг, халқларимизнинг бир-бирларига қардошларча ёрдамининг моҳияти ҳам шунда. Бироқ, бу нарса айни пайтда республикаларнинг иқтисодий жиҳатдан тўла мустақил эмаслигига, бошқа республикаларга қарам эканликларига, ўз муаммоларини бошқалар иштирокисиз ҳал этиш мумкин эмаслигига далолат ҳамдир.

Корхоналар катта қисмининг республикалар ихтиёрига топширилиши муносабати билан табиийки, тегишли Иттифоқ министрликларининг вазифаларини аниқ-равшан белгилаш, зарурат туғилса уларни қайтадан ташкил этиш, иттифоқдош республикаларга кенгаётган хўжалик юритишни бошқаришни ташкил этишда қўшимча ваколатлар бериш талаб этилади. Маълумки, КПСС Марказий Комитетининг 1989 йил март Пленуми СССР Давлат агросаноат комитетини тугатишни ҳамда иттифоқдош республикалар агропромларини қайта қуриш, уларнинг фаолиятида иқтисодий ёндашувлар ва жараёнларни бошқаришнинг иқтисодий усулларини кучайтиришни мақсадга мувофиқ, деб топди.

Умумий принципларда марказда ва республикаларда бошқаришнинг конкрет шакллари белгилаб берилмаган. Бу масалалар амалга оширилаётган сиёсий система ислоҳоти доирасида ҳал этилиши зарур. Бунда энг муҳими, территорияларнинг иқтисодий мустақиллиги кенгайтирилиши асосий ишлаб чиқарувчи бўғиннинг Давлат корхонаси ва кооперация тўғрисидаги СССР Қонунлари берган хўжалик ҳисобидаги ҳуқуқларини камситишга, тармоқ министрликларининг амрини республика ва маҳаллий органларнинг амри билан алмашувига олиб келмаслиги керак.

МАСАЛАЛАРНИНГ иккинчи группаси иттифоқдош республикаларнинг ўз-ўзини пул билан таъминлаш талабларига мувофиқ молиявий-бюджет системасини қайта қуриш билан боғлиқдир. Агар шу пайтгача иттифоқдош республикаларнинг бюджетини сарф-харажатларни белгилаш ва келишиб олишни шакллантиришдан, етишмайдиган даромадлар ўрнини эса Иттифоқ бюджети маблағлари ҳисобига тўлдиришдан бошланган бўлса, ўз-ўзини пул билан таъминлашга ўтиш мустақил равишда ишлаб топилган маблағнигина сарфлашни кўзда тутади.

Корхоналар аввалгидек Давлат корхонаси ва кооперация тўғрисидаги СССР Қонунларига қатъий амал қилган ҳолда нормативлар бўйича ўз даромадларининг бир қисмини бюджетга ўтказадилар.

Шу билан бирга республикалар ва Иттифоқ бюджетига ўтказиладиган даромадларни аниқ белгилаш, шунингдек бу системанинг ҳар бир бўғинида амалга ошириладиган сарф-харажатларни аниқ белгилаш кўзда тутилади.

Иттифоқдош республикалар территориясида жойлашган барча корхоналар бўйича, уларнинг кимга бўйсунишидан қатъий назар, ер, сув, меҳнат ресурслари учун тўловларнинг барча суммасини уларнинг бюджетлари даромадига ўтказиш кўзда тутилмоқда. Бу тўловларнинг ставкасини айрим регионлар (районлар)нинг ер, сув ва иш билан бандлигининг иқтисодий баҳоларига қараб республикаларнинг ўзлари белгилайдилар. Шу тариқа уларда корхоналарни турли районларга жойлаштириш ҳамда табиий ва меҳнат ресурларидан оқилона фойдаланишни, табиий муҳитни эҳтиётлашни иқтисодий жиҳатдан тартибга солиш имконияти яратилади. Иттифоқ аҳамиятидаги курорт-туристик муассасалар учун табиий ресурслардан ва умумкурорт инфраструктураси иншоотларидан фойдаланилганлик учун ҳақ олишни жорий этиш мўлжалланмоқда. Бу тўловлар ана шу муассасалар қайси иттифоқдош республиканинг территориясида жойлашган бўлса, ўшанинг бюджетига тушади.

Иттифоқ қарамоғидаги корхона узоқ муддатли нормативлар бўйича олган фойдасининг бир қисмини республика ва маҳаллий бюджетига ўтказиш мажбуриятини олади. Республика ва маҳаллий органлар қарамоғидаги корхона эса умумхалқ мулкининг таркибий бўғини сифатида олган фойдасининг бир қисмини Иттифоқ бюджетига ўтказади. Бундай ёндашув давлат мулкининг, унинг қайси идорага бўйсунишидан қатъий назар, умумхалқ характерини тўлароқ рўёбга чиқаради ва барча корхоналарнинг ягона халқ хўжалик комплексини мустаҳкамлаш тўғрисида ғамхўрлик қилиши даркорлигини таъкидлайди. Республикаларнинг Иттифоқ қарамоғидаги корхоналар фаолияти натижаларидан иқтисодий манфаатдорлигини ошириш мақсадида бу корхоналарнинг республика бюджети даромадларига ўтказадиган тўловлари улушини анча кўпайтиришни кўзда тутади. Яъни, ҳисоб-китобдаги (ресурслар учун тўловлар чегириб ташлангандан кейинги) фойдадан (ёки даромаднинг — хўжалик ҳисобининг бу иккинчи модели жорий этилса) ажратманинг тахминан 40 процентигача боради.

Умумий принципларни тайёрлаш жараёнида Иттифоқ бюджети билан иттифоқдош республикалар бюджетлари ўртасидаги оборот солиғини тақсимлаш хусусида фаол мунозара олиб борилди. Аксарият ҳолларда акциз характердаги моллар бўйича оборотдан солиқ олиш тўғрисида таклифлар бўлди. Тайёр товарлар (заргарлик, вино-арақ моллари, тамаки, ип газлама ва жундан тўқилган газламалар, трикотаж, енгил автомобиллар, нефть маҳсулотлари)ни сотишдан кўриладиган фойдадан солиқ олиниб, улар Иттифоқ бюджетига ўтказилади. Қолган моллар бўйича олинадиган солиқ эса республика бюджетига тушади. Бундай таклиф қабул қилинадиган бўлинса, пировард маҳсулотни реализация қиладиган республикалар асоссиз фойда кўрган бўлардилар. Унинг учун хом ашё, материаллар, ярим фабрикатлар етказиб берувчи республикалар эса ютқазиб қўярдилар.

Аҳолидан олинадиган давлат солиғи барча меҳнаткашлар СССР граждани эканлигини ҳисобга олиб, бу солиқларни Иттифоқ бюджети даромадларига ўтказиш мақсадга мувофиқ бўлур эди. Бироқ, биз у ёки бу республиканинг территориясида яшар эканмиз, ўша республиканинг граждани ҳам ҳисобланамиз. Демак, олинадиган солиқларни ҳам қандайдир йўл билан иккига бўлиш лозим. Бундай ҳолда республикаларнинг социал эҳтиёжлари учун кетадиган сарф-харажатлари таъминланмай қолади. Республикалар эса бу соҳаларнинг талаб-эҳтиёжларини қондириш учун биринчи навбатда масъулдирлар. Шу боис мана шу солиқларни тўлалигича республикалар бюджетлари даромадларига ўтказиш мўлжалланади.

Иттифоқдош республикалар территорияларида жойлашган корхоналарнинг барча тўловларини дастлабки тарзда бир жойга йиғиш асосига қурилган мамлакат давлат бюджетини шакллантириш варианти олға сурилмоқда. Уларнинг бюджетларига тушган тўловларнинг бир қисмини кейинчалик даромад сифатида Иттифоқ бюджетига ўтказиш мақсадга мувофиқдир, деган таклиф илгари сурилмоқда. Бундай ёндашув умумий принципларини тайёрлаш чоғида муҳокама этилди ва қабул қилинмади. Чунки, у хўжалик юритиш соҳаларини ажратиш тўғрисидаги қоидаларга мувофиқ келмайди. Иттифоқ бюджетини мустақил ҳамда барқарор даромадлар базасидан маҳрум қилади, ҳамда ўзида республикаларнинг ўз территорияларида жойлашган барча корхоналар фаолияти устидан иқтисодий амрини кучайтириш хавфини сақлаб қолади.

Умумий принциплар лойиҳасида иттифоқдош республикаларнинг аҳоли пул даромадлари билан сарф-харажатлари ўртасидаги мутаносиблик учун масъулиятини оширишни ҳамда пул муомаласини, касса планлари бажарилишини мустаҳкамлайди.

Айрим республикалар меҳнатга ҳақ тўлаш соҳасида халқ хўжалигининг ўзларига қарашли барча тармоқларида иш ҳақи тарифлари ва мансаб окладларини мустақил равишда тасдиқлаш ҳуқуқини уларга беришни таклиф этди. Бироқ, бу нарса меҳнат ва иш ҳақи соҳасида мамлакат учун ягона бўлган сиёсатни амалга ошириш имкониятини бермаган бўлур эди. Бундан ташқари агар бу таклиф қабул қилинадиган бўлса, ишнинг пировард натижалари ва меҳнатга ҳақ тўлаш ўртасидаги бир-бирига боғлиқлик бузилиши мумкин. Негаки, агар корхонанинг молиявий аҳволи ёмонлашган чоғда белгиланган тарифлар ва окладларни бекор қилиш мумкин эмас. Шу сабабли Умумий принципларда республика бюджети маблағлари ҳисобидан иш кўрувчи муассасалар ходимларининг окладларига устама ва қўшимча ҳақ тўлашни жорий этиш юзасидан республикаларга ҳуқуқ бериш кўзда тутилган. Ишлаб чиқариш соҳасида ҳам устама ҳақларни корхоналар ўз манбалари ҳисобидан мустақил равишда белгилайдилар.

МУАММОЛАРНИНГ учинчи группаси республикаларни социал иқтисодий ривожлантиришни планли бошқаришнинг форма ва методларини такомиллаштириш билан боғлиқдир. Ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш талабига мувофиқ иттифоқдош республикаларга етказиладиган планларнинг асосий кўрсаткичлари состави, моддий-техника таъминоти системасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари, республикаларнинг капитал қурилишидаги ва фан-техника тараққиётини жадаллаштиришдаги ҳуқуқлари кенгайтирилиши белгилаб берилди. Республикаларнинг табиатни муҳофаза қилиш тадбирларини амалга оширишдаги, шунингдек, ташқи иқтисодий фаолиятдаги мустақиллигини ошириш масалаларига кўпроқ даражада аҳамият берилди.

Умумий принципларни ишлаб чиқиш чоғида республикаларга етказиладиган планларга асос қилиб олинган асосий кўрсаткичлар составидан контрол рақамларни олиб ташлаш таклиф этилди. Чунки, улар гўё республикаларнинг мустақиллигини камситар эмиш. Лекин контрол рақамлар миллий даромад ҳажми тўғрисидаги қарорларни биргаликда ишлаб чиқиш, фойда (даромад)дан Иттифоқ ва республика бюджетларига олинадиган ажратмаларнинг тегишли нормативларини белгилаш, бутун мамлакатнинг моддий-молиявий фаолиятини мутаносиб бўлишини таъминлаш учун йўналиш сифатида берилади.

Баъзи республикалар Иттифоқ министрликлари корхоналарнинг ишлаб чиқариш қувватларини республика буюртмасини бажариш учун резерв сифатида сақласинлар, деган таклифни киритди. Лекин корхоналарнинг қувватларини марказлаштирилган тартибда резерв сифатида сақлаб туриш корхоналар тўғрисидаги Қонунга зиддир. Умумий принципларда Иттифоқ корхоналари ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланишни яхшилаш мақсадида Иттифоқ министрликлари планларига асос бўладиган кўрсаткичларни бир вақтнинг ўзида ҳам корхоналарга, ҳам иттифоқдош республикалар Министрлар Советига етказиш кўзда тутилмоқда. Республика бошқарув органлари давлат буюртмаларининг ҳажмлари тўғрисидаги тегишли маълумотларга эга бўлгач, корхоналарда шартнома асосида республика учун зарур маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ташкил этиш имкониятига эга бўладилар.

Давлат буюртмаси таркибини кенгайтириш ҳақидаги масала эса принципиал аҳамиятга эга. Муҳокама этиладиган ҳужжатда иттифоқдош республикаларга бевосита Иттифоқ қарамоғидаги корхоналарга давлат буюртмасини белгилаш ҳуқуқи берилмаган. Халқ депутатлари Советлари барча корхоналарга, шу жумладан, Иттифоқ қарамоғидаги корхоналарга беришлари мумкин бўлган маҳаллий деб аталмиш буюртмаларни амалиётга жорий этиш тўғрисидаги таклифларга ҳам шундай муносабатда бўлиш лозим, деб ўйлайман. Юқорида айтилган таклифлар Давлат корхонаси тўғрисидаги Қонунга бутунлай зиддир. Агар улар қабул қилинадиган бўлинса, корхоналарнинг мустақиллигини жуда камситган ҳамда республика ва маҳаллий органлар раҳбариятларининг амрини кучайтирган бўлур эди.

Иттифоқдош республикалар амалга оширадиган бошқарувни қайта қуриш — мамлакат экономикасини бошқариш системасини қайта қуриш умумий концепциясининг таркибий қисмидир. Иттифоқ тармоқ ва республика бошқарув органлари ўртасидаги вазифаларни қайта тақсимлаш билан бир қаторда турли даражадаги территориал бошқарув органлари ўртасида ҳам вазифаларни тақсимлаш ҳақидаги масала кўндаланг бўлади. Муҳокамага қўйилган Умумий принципларни маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисида тайёрланаётган Қонун билан анча яқинлаштириш, бир-бирига боғлаш керак. Бунда Умумий принципларда кўзда тутилган иттифоқдош республикаларнинг баъзи вазифалари маҳаллий Советларга ўтказилиши назарда тутилмоқда. Бу масалаларни автоном республикаларга татбиқ этиш кўриб чиқилаётганда унга алоҳида диққат-эътибор бериш керак.

Бир қатор ўртоқлар у ёки бу иттифоқдош республикаларда ўзини-ўзи бошқариш ва ўз-ўзини пул билан таъминлашнинг турли вариантларини кўзда тутишни таклиф этмоқдалар. Аммо, мана шу таклифларни амалга оширишда ягона халқ хўжалиги комплексининг бутунлигини сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш мумкин бўлмай қолади. Ахир, марказлаштирилган раҳбарликнинг энг муҳим вазифаси хўжалик юритишнинг умумдавлат механизми бутунлигини таъминлашдан иборат-да.

1991—1995 йиллар учун беш йиллик планни тузишга доир зарур ишларни йўлга қўйиш вазифаси турибди. Бунда Умумий принципларда кўзда тутилган иттифоқдош республикаларнинг иқтисодий мустақиллигини ошириш масалаларига ҳамда халқ хўжалигини комплекс планлаштириш ва ривожлантиришда масъулиятни оширишга, аҳоли турмуш даражасини юксалтириш учун янгича ёндашувларга асосланиши керак. Ишлаб чиқариш соҳасида республикалараро қиёслаш усулларини, маҳсулотларни тақсимлаш ва истеъмол қилишни, социал соҳани, шунингдек, республикалараро маҳсулот етказиб беришни такомиллаштириш талаб этилади.

Республикаларнинг ўз-ўзини бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлашнинг Умумий принциплари ривожлантириш ва аниқлаштириш нарх-наво системасини такомиллаштириш ва улгуржи савдо соҳасини кенгайтириш, фойда (даромад)ни норматив тақсимлашдан солиқ тўлашга ўтиш, хўжалик амалиётига қўшилган нархга солиқ солишни жорий этиш амалга оширила борган сари рўёбга чиқариб борилади. Умумий принциплар бир томондан, экономикани бошқаришни демократлаштириш ва социал ривожланиш юзасидан туб қайта ўзгартиришларнинг моҳиятини иккинчи томондан иқтисодий ислоҳотнинг бугунги кунини акс эттиради. У бундан кейин киритиладиган барча янгиликлар учун очиқдир. Таклиф этилаётган система барқарорлигининг гарови шундадир.

(«Правда», 1989 йил, 23 март).

• ХОТИРА •

СУРАТ ВА УНИНГ ТАРИХИ

Олтмиш йил муқаддам олинган бу суратда аёллар даврасидаги ўтирган икки эркак диққатингизни дарҳол жалб этади. Улар — Йўлдош Охунбобоев ва Султонхўжа Қосимхўжаев.

1874 йилда камбағал ҳунарманд Қосимхўжа оиласида дунёга келган Султонхўжа муҳтожликда яшади. Кейинчалик ўша даврни эслаб у шундай ёзган:

— Отамизнинг ишлаб топгани етишмас, шу сабабли мен акам Акбархўжа билан оила тебратишга тушдик. Отамиз вафот этганларидан кейин онамиз ва сингилларимизни боқиш учун янада кўпроқ ишлашга тўғри келди.

Оғир, машаққатли меҳнатга қарамасдан Султонхўжа ўқишга қизиқади. Русчани ўрганди, Бухоро мадрасасида ўқиди. Билимдонлиги учун одамлар ҳурмат билан уни «Султон араб» деб ҳам аташган. Султонхўжа Ўрта Осиё темир йўлида мардикор, уста бўлди. Ўқитувчилик ҳам қилди. Оқ-қорани эрта таниди.

Тошкент вокзали қурилишида у рус ишчиларидан сиёсий кураш сабоғини олди. Айниқса, 1905—1907 йилларда Тошкентда рўй берган воқеалар дунёқарашини тез шакллантирди.

С. Қосимхўжаев 1916 йилдаги миллий-озодлик қўзғолони раҳбарларидан бири эди. 1917 йил февраль революциясидан сўнг эса Эски Тошкент камбағалларининг синалган етакчиларидан бирига айланди.

Уламолар уни «мастеровой» деб ўзларича камситишга уринишган. Аммо билимдонлигидан ҳайиқишган. Султонхўжа биринчи ўзбек касаба союзларини тузди. Ўзбек ишчиларини Октябрь қуролли қўзғолонига тайёрлашда ва уюштиришда жонбозлик кўрсатди. Эски ва янги шаҳар Совети етакчиларидан бўлган Султонхўжа Қосимхўжаев 1922 йилда Туркистон АССР Миллий ишлар Халқ комиссари лавозимига тайинланди. 1925 йил февраль ойида бўлиб ўтган Ўзбекистон ССР Советларининг I съездида эса Ўзбекистон ССР Советлари Марказий Ижроия комитети Раисининг ўринбосари этиб сайланди. У республика биринчи президенти Йўлдош Охунбобоевнинг ўринбосари ва содиқ сафдоши эди. Султонхўжа Қосимхўжаев билан Йўлдош Охунбобоев Шарқ хотин-қизлари турмушини яхшилаш комиссиялари секретарлари республика кенгаши делегатлари даврасида 1928 йилда шу суратга тушишган эди.

Ҳ. СОДИҚОВ,
тарих фанлари кандидати.

ОТАМ ВА АМАКИМ ҲАҚИДА

• Акс-садо •

КЕКСА коммунист Сулаймон Азимовнинг газетхонларга тақдим қилинган («Тошкент ҳақиқати» 1989 йил 28-январь) «Уқубатли йиллар бўрони» номли хотираларини мамнуният билан ўқиб чиқдим. Шахсга сиғиниш даврининг бегуноҳ қурбонлари қаторида оиламизда содир бўлган айрим мудҳиш воқеалар ҳам бу хотираларда ўз ифодасини топгандай бўлди. Унда «А. Икромов қамалгандан кейин ким у билан саломлашган-кўришган ёки «А. Икромов яхши одам эди», деганлар бўлса, улар ҳам соғ қолмаган, яъни жазога тортилган», деб жуда тўғри кўрсатилган. Отам Собиржон Раҳимийнинг бошидан ўтган ва оиламиз тарихида унутилмас из қолдирган воқеалар бунга далил бўла олади.

Отамнинг ҳаёти ва ижтимоий фаолияти ҳақида унинг вафоти муносабати билан «Ўқитувчилар газетаси»нинг 1972 йил 8 март сонида босилган таъзиянодамдан парча келтираман: «Ўзбекистон халқ маорифининг кекса ветеранларидан бири, республика аҳамиятидаги шахсий пенсионер Собиржон Раҳимовнинг педагогик фаолияти революциядан олдин — 1907 йилда бошланди. У 1910 йилда Тошкентнинг Себзор даҳасида янги усулдаги мактаб очиб, Ҳамза Ҳакимзода билан бирга дарс берди. 1914 йилда қизлар мактабини, сўнгра биринчи ўзбек театрини ташкил қилишда фаол қатнашди. Улуғ Октябрь С. Раҳимовнинг маърифатпарварлик руҳига руҳ, кучига куч қўшди. У Тошкент Эски шаҳар халқ маорифи бўлимининг янги совет мактабларини ташкил қилиш, уларни бинолар билан таъминлаш бўйича махсус комиссияси аъзоси бўлди. 1918—1930 йилларда Октябрь районидаги ҳозирги «Колхоз» маҳалласида 18-, кейинчалик 53-мактабда директор ва ўқитувчилик қилди. Болалар ва ўсмирларни ўқитиш билан бирга катталар ўртасида саводсизлик ва чала саводсизликни тугатишга ҳам арзирли ҳисса қўшди. Отахон муаллим умрининг энг кўп қисмини меҳнаткашлар фарзандини илм чашмаларидан баҳраманд қилишга бағишлади. С. Раҳимовдан таълим олганлар орасида фан кандидатлари, докторлари, хилма-хил касбдаги кишиларни учратиш мумкин. У биринчи ўзбек генерали Собир Раҳимовнинг илк ўқитувчиси эди...»

Таъзиянодама отам ҳаётининг ҳамма саҳифалари ёритилмаган, албатта. Мен тўхталмоқчи бўлган воқеалар С. Азимовнинг юқоридаги фикрларини тасдиқлайди. 1937 йил, сентябрь. Отам Яланғоч (ҳозирги Агрошкола бекати)даги Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги рабфагида она тили ва адабиётдан дарс берарди. Ойнинг ўрталарида у студентларга она тилидан биринчи диктант ёздирган. Унда «А. Икромов номидаги колхозда» деган ибора бўлган. Отам А. Икромов қамалгани ҳақида хабар топганидан кейин студентлардан йиғиб олинган дафтар саҳифаларидаги «А. Икромов» сўзини қизил қалам билан ўчириб чиққан. Эртасига диктант эгаларига тарқатаётганда: «Мен бечора бетоб бўлишимга қарамасдан А. Икромов қамалганини эшитиб, унинг исмини қизил қалам билан ўчириб чиқдим», деб огоҳлантирган. Лекин бу сўз кимгадир: «мен бечора Икромовни...» маъносида эшитилиб, уни Икромовга ачинган деб тушунилган ва ана шу сўз учун у 1938—1943 йилларда қамалиб чиққан.

Жудоликнинг биринчи ойида отам қамоқдан: «Ҳикмат ўзи танлаган касбини ўзгартирсин», деган истак ёзилган мактуб чиқарди. Шундан кейин мен Тошкент молия-иқтисод институти (ҳозирги Тошкент халқ хўжалиги институти)га ўқишга киришга қарор қилдим. Отамнинг қамалиши туфайли ўзим севган — ёзувчиликни эгаллай олмадим. Шунга қарамасдан иқтисод фанлари ҳам мени қизиқтириб қолди. Институтда қунт билан ўқиганим туфайли ўша йилларда жорий қилинган Сталин стипендиясига номзодим кўрсатилди. Лекин бу масала партия ташкилотида муҳокама қилинганида «халқ душманининг ўғлига Сталин стипендияси берилиши қандай бўлар экан?» деган фикр баён қилингандан кейин у бошқа студентга берилди. Ҳатто мени институтдан четлаштириш ҳақида ҳам мулоҳазалар бўлди. Лекин софдил коммунистлар: «Бола ота учун жавобгар эмас», деб қаттиқ туришиб, менинг ўқишни давом эттиришимга ёрдам беришди.

1943 йил, август, Янгийўл район молия бўлимида давлат даромадлари бўйича инспектор бўлиб ишлар эдим. Дам олиш куни уйга — Тошкентдаги онамнинг олдига келиб-кетардим. Бир куни дарвозадан киришим билан отамнинг Коми АССРдан қамоқдан қутулиб келгани ҳақида хабар топдим. Ҳол-аҳвол сўрашдик. Институтни тамомлаганим ва олган имтиёзли дипломимни кўрсатганимда отамнинг кўзларидаги ёш ёмғирдек томчилар эди. Бу — севинч ёшлари эди. Ўша йили октябрь ойида аспирантурага қабул қилиндим...

С. Азимовнинг хотираларида амаким Шокиржон Раҳимий ҳақида ҳам фикрлар бор: «...совет ҳокимиятининг дастлабки йилларидан тортиб то ўттизинчи йилларгача каттаю-кичик Ш. Раҳимийнинг дарслигини ўқиб савод чиқарган. Ўз вақтида жуда машҳур бўлган «Совға» дарслигининг муаллифи ҳам шу киши эди. Бу дарслик жуда кўп марта қайта-қайта чоп этилганди».

Ўзбек совет энциклопедиясининг 13-жилди 90-саҳифасида: Ш. Раҳимий — тараққийпарвар педагог, Ўзбекистонда совет мактаби ташкилотчиларидан бири, 1918 йилдан Коммунистик партия аъзоси, деб кўрсатилган. Унинг Октябрь революциясининг дастлабки йилларидан бошлаб Тошкент шаҳар Совети ишларидаги активлиги, маданий революциянинг хилма-хил йўналишларидаги фаолияти, 40 дан ортиқ дарслик, методик қўлланмалар ва тарихий мақолалар муаллифи ҳамда муҳаррири сифатидаги кўп қиррали хизматлари ёритилган.

Фурсатдан фойдаланиб, Ш. Раҳимий ҳақидаги эсдаликларимдан бир шингил келтирмоқчиман: амаким китобга жуда ўч эдилар. Айниқса, шарқ адабиётининг ноёб қўлёзмаларини кўриб қолса, улар қанчалик қиммат бўлмасин, савдолашмасдан сотиб олаверардилар. Шу боисдан унинг кутубхонасида арабча, форсча ва русча алфавитда чоп этилган минглаб жилд асарлар, энциклопедиялар бор эди. Уларни болалигимда соатлаб варақлаганман.

Амаким 1937 йилнинг июлида отам билан мени Москва, Киев, Одесса, Ялта бўйлаб саёҳатга Тахтапул гўзаригача кузатиб қўйди. Бу — охирги хайрлашувимиз эди. Саёҳатдан қайтганимизда катта бувим эшикдан киришимиз билан бизни ўкраб қарши олди. 1938 йилнинг августида Шокиржон амаким қамалганини йиғи аралаш сўзлаб берди... Отам ўз укасини жуда ҳурмат қиларди, шунинг учун унинг ноёб китоблари талон-тарож қилинганига жуда ғазабланди. Кейинги йилларда у киши менга: «Бу китоблар сенга иккита докторлик диссертацияси ёзишингга ҳам етарди», деган эди. Улар орасида ноёб қўлёзма китоблар ҳам бор эди. Отамнинг кейинчалик айтиб беришига қараганда, Ш. Раҳимий тилшунослик ва адабиётшунослик бўйича қатор тадқиқотлар, Ўзбекистоннинг феодал даври ҳақида тарихий асарлар, ҳатто адабий асарлар яратиш орзуси билан яшаган. Шу боисдан жуда бой китоб хазинасини тўплаганди.

Ушбу мақоламга нуқта қўйишдан олдин Ш. Раҳимийнинг муаллифлигини нотўғри ёритишга уриниш ҳоллари содир бўлганлигини қайд этмоқчиман. Кейинги йилларга қадар матбуотда биринчи ўзбек алифбесининг муаллифи Оқилхон Шарофиддинов деб кўрсатиб келинди. Бу ҳақиқатга тўғри келмайди. Бунга ўзбек совет энциклопедиясида қуйидагича аниқлик киритилган: «Шокиржон Раҳимий 1919 йилда биринчи ўзбек алифбеси — «Совға» дарслигини яратди» (13-жилд, 90-бет). Шунингдек, мазкур қомуснинг биринчи жилди 245-бетида «Инқилобдан сўнгги илк йилларда Шокиржон Раҳимий яратган «Совға» дарслиги 1938 йилгача ягона «Алифбе» сифатида мактабларда ўқитилиб келинди. 1938 йилда О. Шарофиддинов ёзган «Алифбе» шу кунгача ўзбек мактабларида ўқув қўлланмаси вазифасини бажарди», дейилган. Демак, С. Азимов таъкидлаганидек, биринчи ўзбек алифбесининг муаллифи Ш. Раҳимийдир. У 1939 йилда қамоқда вафот қилган, лекин қаерга дафн қилингани бизга маълум эмас. Шундай қилиб, ўзбек тилшунослиги тарихига Ш. Раҳимийнинг номи совет даврида нашр этилган биринчи ўзбек алифбесининг муаллифи сифатида эътироф этилиши керак. Ш. Раҳимий авторлик ҳуқуқининг тикланиши вафотининг 50 йиллиги кунларида унга муносиб ёдгорлик бўларди, деб ўйлайман.

Ҳикмат СОБИРОВ,
иқтисод фанлари доктори, профессор.

УЛАР ҲАМОН ЁДИМИЗДА

ДУНЁГА келиб ўзидан яхши ном қолдириш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермас экан. Ўша яхшилик уруғини сепа олган одамни узоқ йиллар уни билган тенгдошлари, қавму-қариндошлари ҳурмат билан эслаб юрар эканлар. Биз тилга олмоқчи бўлган марҳум ҳамкасбларимиз Ғози Назаров, Музроб Зоҳидов, Ғофур Азимовлар ана шундай табаррук инсонлар эди. Бу уч устоз мураббийни кўплар қатори мен ҳам ўз касбларига чуқур меҳр қўйган, билимдон, меҳрибон мураббийлар сифатида ёдга оламан. Менда ўқитувчилик касбига меҳр-муҳаббат уйғотишда энг аввало ана шу устозлар таъсири катта бўлган. Бу мураббийлар қўлида ўқувчи бўлиб, сўнгра эса улар билан ўқитувчилик қилганим билан фахрланаман.

1918—1925 йиллар янги мактабларни ташкил қилиш, ёшларни ўқишга жалб этиш, ўқув қуролларини бунёд этиш, маърифат душманлари билан курашиш лозим бўлган пайтларда Ғози ака Назаров катта фаоллик кўрсатди. У узоқ йиллар мобайнида бошланғич синфларда ўқитувчилик қилди. Кейинчалик илмий мудир, мактаб директори, Тошкент шаҳар халқ маорифида методист бўлиб ишлади. Ғози ака Ҳамза Ҳакимзода билан бир неча бор учрашган, унинг ширин суҳбатларида бўлган, дутор, танбур чертишни ўрганган. Устозимиз ана шу учрашувлар ҳақида бизга мароқ билан сўзлаб берардилар. Партия ва ҳукуматимиз Ғози ака Назаровнинг 45 йиллик хизматларини муносиб тақдирлади. У Ленин ордени нишондори, қатор медаллар, Ўзбекистон ССР Олий Советининг Фахрий ёрлиқлари билан тақдирланган. Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган ўқитувчи Ғози ака Назаровнинг порлоқ хотираси пойтахтимиздаги 12-мактаб ўқитувчилари, ўқувчилари хотирасида узоқ йиллар сақланади.

Музроб ака Зоҳидов педагоглик фаолиятини 1930-йилдан бошлаган. Бу устоз 40 йил давомида неча минглаб талабаларга химия, биология фанидан дарс берди. Унинг собиқ ўқувчилари бугунги кунда ҳаётимизнинг турли жабҳаларида меҳнат қилишмоқда.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Ғофур ака Азимовнинг ҳам меҳнат фаолияти ўттизинчи йиллардан бошланган. У аввалига Андижондаги 17-мактабда ишлади. Улуғ Ватан уруши иштирокчиси Ғофур Азимов 1945 йилдан бошлаб 12-мактабда математика фанидан дарс бера бошлади. Бу устозимиз ҳам партия ва ҳукуматимизнинг орден ва медалларига сазовор бўлган муаллимдир.

Меҳрибон мураббий устозлар хотираси ҳамиша қалбимизда.

С. СУЛТОНОВ,
Тошкентдаги 70-мактаб ўқитувчиси.

●

ЎТГАНЛАРНИ ЭСЛАБ

⊙ **Тошкентнинг Самарқанд Дарбоза даҳасидаги кўплаб маҳаллалар аҳли Хотира куни муносабати билан ўз яқинларини ёдга олиш ва Хўжа Аламбардор қабристонини тозалаш, гул кўчатлари ва мевали дарахтлар ўтқазиш ишларида актив иштирок этишга йиғилишди. Суратларда: (ўнгда) Улуғ Ватан уруши қатнашчиси марҳум Маҳмуд Рустамовнинг фарзандлари ўз оталари ва Афғонистон республикасида интернационал бурчини ўтаётганда ҳалок бўлган укалари Суннатилла Рустамов қабрларини зиёрат қилиб, хотираларини ёдга олишмоқда; (чапда) қабристонда ободонлаштириш ишлари қизғин.**

Р. ШОЖАЛИЛОВ
фотолари.

• Наврўз шодиёналари давом этмоқда

Ҳар кўнгилда таралур қўшиқ

Ўлкамизда айни кунларда қайтадан кенг нишонланиб, оммавий тусда байрам қилинаётган Наврўз сулувлик тимсолидир. У ҳамма-ҳаммани мафтун этаяпти. Жумладан, пойтахтимиздаги Собир Раҳимов район «Пахта» маҳалласида ҳам шодлик, гул ва гўзаллик байрамига катта тайёргарлик кўрилганлиги сезилиб турибди. Бу ерда 470 хонадон бўлиб, уларда 5 мингдан зиёд турли миллат вакиллари яшаб, меҳнат қилишади. Маҳалла комитети раиси Турғун Иноғомов, Эркин Жўраев (секретарь), уруш ва меҳнат ветеранлари Мавлонхўжа Калонхўжаев, Зикир Муҳамедов, Тўрабек Тошбеков, шунингдек, Абдуҳалил Абдураҳимов, Дамир Хонеев, Ниғмон Зокиров, республикада хизмат кўрсатган ўқитувчи, Навоий номли 219-мактаб партия ташкилотининг секретари, маҳалла хотин-қизлар кенгашининг раиси Раҳима Исмонова бошчилигидаги фаоллар Наврўз айёмини ибратли қилиб ўтказиш учун алоҳида жонбозлик кўрсатишди. Маҳалла клубида куй-қўшиқ авжида:

Ариқлардан тошиб
ҳайқирар,
Шиша каби тиниқ зилол
сув,
Чўл қўйнига тинмай
талпинар,
Ер васлига шошгандай
сулув.

Бу сатрларни берилиб куйлаётган қиз гўёки Навбаҳор таронасини ҳар бир дилга етказаётгандай. Унинг овозидан кексаю-ёш санъаткор маҳоратига олқишлар айтишмоқда. Бу тантанадан бир лавҳагина, холос.

Хонадонларда сумалак тайёрлаш авжида. Кексаю-ёш қўшни уйдаги Наврўз хуштаомининг мазали бўлиши учун қўлларидан келган барча ёрдамни кўрсатаяптилар. Мана, дошқозон ёнига уруш ва меҳнат ветерани, кекса шифокор Тўрабек Тошбеков келди. Биз у кишини суҳбатга тортдик.

— Наврўзнинг тарбиявий аҳамияти ҳақида сўзлайдиган бўлсам, қадимий анъаналаримизни эсга олмаслик мумкин эмас. Бу кез қадим замонларда, айниқса, Шарқда экин-тикиннинг бошланиши билан нишонланган. Ерга биринчи уруғ қадалган. Менимча, аслида момо ерни эъзозлаш ҳам шундай маросимдан бошланган. Шу кунларда табиатни асраш муаммоси долзарб бўлиб қолди. Шунинг учун ёшларни она табиатга муҳаббат руҳида тарбиялашга эътиборни кучайтирмоқдамиз.

— Отахон дилдаги бор гапларни айтдилар, — дея суҳбатга аралашди хотин-қизлар кенгашининг раиси Раҳима Исмонова. — Мен яна шуни қўшимча қилмоқчи эдимки, Наврўз айёмига аёл-қизларимиз пухта тайёргарлик кўрдилар. Улар байрам дастурхонини турли хил нознеъматлар билан тўлдиришди. Ҳохлаган хонадонингизга ташриф буюрсангиз бунинг шоҳиди бўласиз. Тантана арафасида кўча ва хонадонлар кўригини бошлаб юбордик. Бунда маҳалла активларидан тузилган ҳайъат аъзолари энг аввало кўча ва хонадоннинг тозалигига, уйларнинг саранжом-саришталигига, уй бекаларининг дастурхон безаш, меҳмон кутишларига алоҳида эътибор берадилар.

Маҳалладан қайтар эканмиз, яна ҳаваскор санъаткорнинг қўшиғи жаранглаб бошлади.

Ҳар дарахтда куртаклар
кулиб,
Яшармоқда жонажон
ўлкам,
Интиқ кўзлар севинчга
тўлиб,
Хумор боқар ҳуснингга
кўклам.

Ф. ИСАЕВ,
У. МУҲАМЕДОВ.

ҲАММА ХУРСАНД, ҲАММА ШОД

Шу куни Куйбишев районидаги Гулистон маҳалласида эрта тонгдан карнай-сурнай садолари тарала бошлади. Бу ердаги чойхонанинг байрамона безатилган дастурхони атрофига кекса-ю ёш гулистонликлар бирин-кетин ташриф буюрдилар.

Наврўз айёми тантанасига бағишланган ушбу сайилда маҳалла аҳли Ҳ. Ҳакимов бошчилигида иккита катта дошқозонда ҳалим тайёрлаб, меҳмонларга тортишди. Байрамга йиғилганлар хонанда Ҳ. Жўраев ижросида лирик куйлар тинглашди.

Наврўзни нишонлашда катта ҳисса қўшган маҳалла комитети раиси С. Оқмирзаев ва бошқаларга байрам сўнггида йиғилганлар ўз ташаккурларини изҳор этдилар.

Ш. АБДУШОҲИДОВА.

⊙ **ЎЛКАМИЗДА зўр шоду-хуррамлик билан Наврўз тантаналари давом этмоқда. Шаҳримизнинг турли жойларида, маҳаллаларда халқ сайиллари жозибали куй-қўшиқларга уланиб, анъанавий кўклам таомлари меҳмонларга тортиқ қилинмоқда. Суратларда: Наврўз тантаналари.**

В. ПОРТНОВ ва
В. ДУБРОВСКИЙ
фотолари.

ҚАЛБЛАРГА КИРДИ БАҲОР

● БАҲОР ОҚШОМИ, карнай-сурнайларнинг дилларни қитиқловчи ҳузурбахш садоси Тошкент районидаги Охунбобоев номли колхоз Киров номли маҳалланинг етти ёшдан етмиш ёшгача бўлган аҳлини Зебуннисо кўчасида жойлашган клуб сари чорлади.

Мажлислар зали лиқ тўла. Ана, давра тўрида маҳалладаги энг намунали оилалардан бирининг бекаси, қаҳрамон оналардан Н. Ирисметова, З. Абдураҳмонова, Ҳ. Усмонова ва бошқалар ўтиришибди. Кўпни кўрган, нуроний чеҳрали бу аёллар ўн нафар ва ундан зиёд фарзандни тарбиялаб вояга етказган, дала юмушларида кўпчиликка ибрат кўрсатиб меҳнат қилаётган фидокорлардир. Уларнинг ёнларида кекса педагог, маҳалла хотин-қизлар кенгашининг раиси М. Алиева, оддий колхозчи Н. Суннатова, Н. Расулева, район туғуруқхонаси ҳамшираси Ф. Жўраева ва маҳалланинг бошқа активлари жой эгаллашган.

Калинин қишлоқ Совети ижроия комитети хотин-қизлар кенгашининг раиси М. Маннопова даврани бошқариб турибди. Столларда эса Наврўз таомлари — сумалак, кўк сомса, кўк чучвара, хасип ва бошқа тансиқ пишириқлар.

— Қадрли опа-сингиллар, ҳурматли ўртоқлар, — деди Охунбобоев номли колхоз уруш ва меҳнат ветеранлари кенгашининг раиси Йўлдош ота Ғаффоров. — Мен аввало сизларни Наврўз айёми билан қизғин табриклайман. Республика партия ва ҳукуматига минг марта раҳматки, Наврўзимизни қайта тиклаб берди. Ҳақ жойида қарор топади, деганлари шу бўлса керак-да!

Табаррук онахонлардан бири А. Мирзаева ҳам Наврўз ҳақида тўлқинланиб гапириб, ҳамқишлоқларини, маҳалладошларини айём билан муборакбод этди. Қарийб 300 киши иштирок этган бу шодиёнада табрик, дил сўзлари 9-мактабнинг бир группа ўқувчилари ижросидаги шеър ва қўшиқларга уланиб кетди. Бу ерда анча вақтгача табиат, меҳнат, самимий дўстлик ва яшариш фаслини тараннум этувчи куй-қўшиқлар янграб турди.

● НАВРЎЗ САЙИЛИНИ кўтаринки руҳда нишонлаётган халқимиз инсон қалби, хотирасини эъзозлашни ҳам яхши билади. Чунончи, биз тилга олган маҳалла меҳнаткашлари ҳам бу йилги Хотира куни муносабати билан талайгина хайрли ишларни амалга оширдилар.

— Территориямизда яшовчи аҳоли ҳозир 1 минг 300 нафарга етди, — деди биз билан суҳбатда Киров номли маҳалла комитети раиси Эркин Ғуломов. — Турли миллатга мансуб эканликларидан қатъий назар, улар 185 хонадонга уюшган ҳолда аҳил-иноқ ҳаёт кечирмоқдалар. Улар ҳар бир санани ёруғ юз билан кутиб олишга одатланиб қолишган. Хотира куни арафасида ҳам маҳалладошларимиз кучи билан талайгина ободонлаштириш ишларини бажардик. Хусусан, Ҳасанбой қабристонини тозалашда кўпчилик фаол қатнашди. Калинин қишлоқ Совети ижроия комитетига қарашли қўшни Охунбобоев, Олмазор ва Янгиобод сингари ўн битта маҳалла ҳашарчилари қатори бизнинг вакилларимиз ҳам айрим қаровсиз қабрларни тартибга келтиришга муносиб ҳисса қўшдилар. Улар мозор теварак-атрофини ободонлаштириб, 100 туп мевали ва манзарали дарахт кўчатлари ўтқазишди.

Қабристонга туташ Ҳасанбой ариғини тозалаш, мавжуд дарахтлар шохларини буташ ва гуллар экишда ҳам кировликлар бошқаларга намуна кўрсатиб меҳнат қилдилар. Куни кеча ўтказилган қисқа муддатли митингдан сўнг қабристондаги сўри қайта тикланиб, айрим эгасиз қолган қабрлар ўт-ўланлардан тозаланиб, тартибга келтирилди. Қўшни Афғонистон республикасида ўз интернационал бурчини адо этиш чоғида мардларча ҳалок бўлган жангчилар қабрига гуллар қўйилди.

Колхозлаштириш даврининг актив ташкилотчиларидан К. Аҳмедов, собиқ колхоз правлениеси раиси З. Жалилов, коллектив хўжалик ветеранларидан Ғ. Раҳмонбердиев ва Ғ. Жалиловлар ҳам мазкур қабристонга дафн этилган. Устозлар қабрлари атрофида ҳам турли ободонлаштириш юмушлари бажарилди. Бу ерда ҳозир бўлганлар марҳумларнинг яхши инсоний фазилатлари, ташаббускорликлари тўғрисида тўлқинланиб гапирдилар.

«Ўз ҳаётини яратувчилик, эзгулик ишларига, кўпчилик манфаати учун бағишлаган кишилар хотираси қалбларимизда абадий яшайди». — Қабристондан қайтаётган ҳар бир кишининг кўнглидан ана шундай фикр-ўйлар кечарди.

М. ТУРОБОВ.

Муҳаррир
Н. НАСИМОВ.

Р. 11659. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Б.—1572. Индекс: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12